

instinctus numine, manus veritati dedit.
 Ergo omnium, præterquam oblata di-
 uinitus veritatis, oblitus, propalã in me-
 dio foro, maximã hominum frequentia,
 procumbit in genua: & manus oculosq;
 ad cælũ tendens, obortis lacrymis, quan-
 ta maxima potest voce succlamat: En ti-
 bi, I E S V CHRISTE, æterne Fili præpo-
 tentis Dei, totum me dedo dicoque: &
 quod pectore concepi, libera voce pro-
 fiteor. tu modò, quem vltro vocasti, ne
 repelle venientem. Inde, circumfusam
 Iaponum multitudinem madidis oculis
 circumspectans, adiecit: Vos verò ciues
 oro quæsoque, vt mihi & ignoscatis ipsi,
 & petatis ab alijs, quos obuios habebi-
 tis, vt ignoscant, quòd toties populo ven-
 ditau pro veris, quæ nunc vana esse in-
 telligo. Hæc Bonziji clarissimi confessio
 mirè animos mouit indigenarum, pluri-
 misq; exẽplo fuit Christianæ religionis
 amplectendæ. Satis constat, Xauerium
 ipsum Lusitanis domesticis liquidò cõfir-
 mase, vno die, si vellet, amplius quingen-
 ta Iaponũ capita baptismo ab se expiari
 posse. Cæterũ, quod in illo ardore animi
 vix credas, rem prudẽtius quàm auidiũs
 exsecutus est; omniq; ope operãque ca-
 uit, ne quid temerè, ne quid cupidè fieret,
 quod promptũ Bonziorum furorem in-

*Quingenti
 Iapones
 Christo
 conciliati.*

*Xauerij
 pruden-
 tia.*

stigaret. Bonzios quippe, Christianæ rei infensos, iam pridem in Xauerium eiusque familiares ira stimulabat. Itaque iam populo suadebant, vt quando se perditum ire vellent, magnam à Francisco vim pecuniæ peterent, mercedem mutatæ religionis, ne gratis, perirent.

*Callidum
Bonziorũ
consilium.*

*Paupertas
probrum
est apud
Iapones.*

Quod Bonziorum consilium eo spectabat, vt nota in vulgus Christiani sacerdotis inopia multum de eius sanctitatis detraheret fama, tantum erat apud Iapones probrum egestas. Caterum nihil admodum proficiebat calumnia aduersus cognitam exploratamque veritatem: sed in super eius cupidinem, velut aspersa aqua flagrantem ignem, vehementius inflammabat. Itaque hæerere Bõzij, consilij inopes, & concitati irâ in omnes se versare partes. Cùm nihil eis ex sententia succederet, vltima experiri. Iam ipsi cū Francisco sæpe congressi, è certamine victi discesserant, vt coram illo hiscere nõ auderent: iam absentis nomen falsis criminibus nequicquam obtriuerant: iam frustra cælestes iras populo denunciauerant. Quocirca suam in animis ciuium auctoritatem exoleuisse cernentes, scilicet ira in rabiem versa, insanire ac furere cœperunt. Ac primò Xaueriũ probris ac maledictis onerare, putidum canẽ, egentissi-

mum

mum omnium mortalium, humanorum
 cadauerum voratorem, per ludibriū ap-
 pellantes. Deinde in ipsum comitesque
 eius iactare minas, pericula intendere,
 nisi incepto desisterent. Infensaque illo-
 rum ira rabiesque eò demum erupit, vt
 consilia agitarēt Francisci Lusitanorum-
 que, per tumultum ex composito excita-
 tum, in foro interficiendi. Nec fallebant
 hæc Franciscum Lusitanosque. Sed ille
 maximum Dei donum ducebat, quod
 hostes minabantur, id modo cauens, ne
 improuidè præcipites ad iram animos
 incitaret: hi verò Regis præsidio tecti, in-
 anes vesanorum hominum minas & in-
 fidias contemnebant. Ergo Bonziji, post-
 eaquam vis non procedit, aliò consilia
 vertunt.

CAPVT XIII.

*Bonziorum doctissimum, certamine
 coram Rege inuito, vincit.*

BONZIUS erat Ficarondonus nomi-
 ne, vnus inter omnes doctrinæ fama
 maximè inclytus: quippe xxx. ipsos an-
 nos in celeberrimo Iaponiæ Gymnasio
 interiores & reconditas ipsorum literas
 docuerat. Is cœnobio tum præerat Bon-

ziorum, ab eo millia passuum fermè XL. Hunc igitur Bungenſes Bonziz ad certamen cum Francisco ineundum haud sanè agrè perpulerunt, ratū sibi pulchrum fore, si (quod procliue videbatur) coram Rege vicisset peregrinum Sacerdotem, à quo cæteros Bonzios victos esse constaret. Confestim igitur, sex septemvè doctissimis viris comitantibus, in urbē Regiā aduolat. Peropportunè eo ipso tempore Xaverius Lusitaniq̄ue Regem adierant, vt eum valere iuberent, postero die vela facturi. Dum grates pro se quisque agentes com meatū petunt, repentè nunciatur Regi, Ficarondonum adesse cum lecta Bonziorum manu. Haud sanè lætus (quod ex vultu notari poterat) is nūcius Regi fuit, verito ne Frācisus ipsaq; veritas doctrinæ abundantia obruerentur. Ergo vt Regem consilij ambigū vidit Xaverius; causæ bonitate fretus, orare institit, vt Ficarondonum illum, columnen Bonziæ nationis, introduci iuberet; satis fidens, vt magna sit vis doctrinæ, maiorem tamen esse veritatis. Itaque tandem, annuente Rege, intromittitur Bonziz. Qui post vsitata venerationis officia, roganti Regi quorsum veniret, respondit, nempe vt Sacerdotem ex alio orbe peregrinum videret, exploraturus quid tandem

dem hominis foret, quidūe afferret noui ex nouo Orbe terrarum. Hæc tantâ *Bonzij sua* confidentiâ arrogantîaque intonuit, vt *perbia* facilè eum superbissimi Dæmonis ministrum esse sentires. Mox defixo in Xauerium, à quo comiter salutabatur; oculorum obtutu, perfunctusque salutationis officijs, (horum Bonzj admodum sunt liberales) supercilio plusquam Bonziano scitatur ex eo, an ipsum norit: negante illo, quippe qui nunquam antea eum vidisset; conuersus ad comites; Apparet, inquit, nihil nobis negocij futurum cum isto, qui Ficarondonum de facie non norit. Exin Franciscum intuens, Tenésne memoriâ, inquit, quas mihi merces Finoramæ vendideris? negabat ille habere se quod responderet de eo quod penitus non intelligeret: neque enim vnquam mercium institorem fuisse, nec Finoramam vidisse, nec antea cum eo locutum. proinde quî conuenire, vt ei Finoramæ vendiderit merces? Bonzjus liquidò affirmabat, planè id factum esse: illumque, nisi obliuiosus esset, vtique meminisse oportere. Quocirca rogauit eum Xauerius, vt, quoniam se memoria deficeret, ipse suggereret. Tum verò ille sanè fidenter, ac vultu insitam superbiam præferens, Redi mecum in

Bonzioris deliramenta Pythagorica de migratione animorum.

memoriani, inquit: millesimus & quingentesimus annus est, cum tu mihi centum numero rudis serici saccos Finoramæ vendidisti: quibus ego distrahendis lucri plurimum feci. Hic Xaverius seuerè pariter & comiter eum intuens, scitari, quot annos esset natus: cumque ille vnum & quinquaginta respondisset, urgere Franciscus institit, qui tandem abhinc millesimo & quingentesimo anno mercator esse poterit, qui ante alterum & quinquagesimum annum genitus non esset? nisi fortè tum, cum mercaturam exerceret, natus non erat. Iam constare inter vos audio, inquit Xaverius, Iaponiam regionem sexcentesimo ab hinc anno incolam cœptam: qui igitur conuenit, ut ante mille & quingentos annos Finoramæ, quæ illis temporibus mera solitudo erat, exercueris mercaturam? At vide, inquit Bonzius, quæ notiora sint nobis præterita, quàm vobis præsentia. Scito igitur (quoniam adhuc nescis) nullum mundi humanique generis principium fuisse, nullum item extremum fore. Itaque hominum animi, quippe immortales, in alia ex alijs deinceps migrant corpora tum marium tum feminarum, pro Lunæ cum Sole astrorumque coniunctione, quæ tenera corporum membra fingit, formatque. Proinde men-

mentes, quæ valent memoriâ (cuiusmodi mea est) faciliè reminiscuntur omnia, quæcunque in vita gesserint, cùm alia corpora animarent; obliuioſæ autē, qualem apparet eſſe tuam, non item. Haud ſanè difficile fuit Xauerio, Philoſophorū Theologorumque diſciplinis exulto, iſta Pythagoræorum Platoniorumque ſomnia firmis refellere argumentis. Omnium igitur primū oſtendit, mundum æternum non eſſe, ſed à certo tempore conditum: quippe cùm nec per ſe ipſum extiterit, nec conditori æqualis & coæuus eſſe potuerit. Conditum autem, & hominibus cæterisq; animātibus inſtructum, ab omnium rerum parente & auctore Deo. Id cùm pluribus oſtendiſſet, proclive ei fuit oſtendere, animos quoque hominum principium habere; nec ante corpora, quorum formæ ſint, extiſſe: ſed corporibus à Deo ingeneratos, miniſterio ſenſuum corporumq; vti ad capeſſendas diſciplinas. Quem enim ad eò cæcum eſſe, quin videat, animos nec volentes cum tãti boni iactura damnoq; noua ac mortalia corpora ſubituros, & inuitos in cuſtodias corporum ærumnarumq; ſocietatē ſe daturus? Quid quòd ratio ipſa conuincat, apud æquiſſimum hominum Iudicem Deum pro meritis

*Pythagorica com-
menta re-
darguit.*

æterna vel præmia vel supplicia mortali-
 bus vita functis constituta? utique cum
 ea viuis non persolui satis appareat. Hæc
 Franciscus euidenti- bus rationibus, ap-
 positis similitudinibus & exemplis cum
 illustrasset; Rex quidẽ ac Proceres illi as-
 sentiebantur, illa planè consentanea esse,
 secundis acclamationibus declarantes. at
 Bonzius, etsi omnium iudicio euietus,
 tamen ab insita animo superbia pertina-
 ciaque repugnabat; ne, suo quoque iudi-
 cio conuictus, victoriam aduersario ce-
 dere videretur. Deserta itaque mundi a-
 nimorumque causa, acriter inuehi in Xa-
 uerium cœpit, qui præposteram libidi-
 nem, tanquam nefarium flagitium, acer-
 rimè accusaret. Satis quippe constare in-
 ter omnes, licere illam Iaponum legibus,
 quæ tamen homicidia, adulteria, furta
 grauissimè vindicent. Ad quæ Xauerius,
 cum planum fecisset, nefarium illud lu-
 xuriæ genus naturæ, rationi, propagatio-
 ni sobolis, bonis moribus vel maximè
 aduersari; respondit. minimè mirandum
 esse, legum Iaponicarū latores, hoc ipso
 vitio obcæcos, eius fœditatem non vi-
 disse; aut, si viderint, legi non coërcuisse
 in alijs licentiam, quam sibi vellent esse
 communẽ. Cæterum, vt nulla Iaponum
 lex id veter, certè naturæ legem, in animis.

homi-

hominum impressam, ipsamq; rationem
 (nisi malè vsu deprauata sit) planè veta-
 re. Maximo argumento esse, quòd in ta-
 libus maximè flagitijs tenebræ ac recessus
 quærantur, arbitrorumq; oculi summa
 ope fugiantur; & simul quòd maximè
 promptū sit in probris, si quid tale obiici
 possit. Iam Ficarondoni pertinacia om-
 nium iudicio conuicta cedebat verita-
 ti: ille tamen, quoniam rationes eum de-
 fecerant, infestis clamoribus proteruius
 etiam quàm perniciaciùs decertabat. Mo-
 uit arrogantissimi hominis violentia Re-
 gem pariter Satrapasq;. Itaq; vniuersi ac-
 clamare cœperunt, si bellandi causa ve-
 nisset, in Amangucianum Regnum facer-
 feret, quod tum foret in armis: ibi prælij
 copiam illi non defuturam. nam ipsis pa-
 cem & otium esse cordi. Quòd si disputan-
 di gratia accessisset; abstineret iracundiâ
 pertinaciaque: imitaretur peregrinum
 Sacerdotem, quo cum disputaret: eius v-
 tiq; moderationem modestiamque in-
 disserendo, ipsi exemplo esse debere. Tum
 verò Bonzius, vt præceps ingenio in
 iram erat, prouectus intemperantia lin-
 guæ in maledicta Procerum Regisque,
 furere debaccharique cœpit. Ergo Rex,
 accensus irâ, confestim exturbari ho-
 minem Regiâ iubet, sanctè adiurans,

*Bonzius
 procax
 pernicia-
 cia.*

nisi sacerdotij reuerentia obfaret, ceruices eius frangi fuiſſe iuſſurum.

CAPVT XIV.

*Franciſci conſtantia in conſternatione
Bonziſiorum.*

HÆc tam inſignis ignominia Bonziſiorum nomini (vt ipſi interpreta-
bantur) inuſta, ſeditionem eorum matu-
rauit. Itaque ex compoſito omnium fa-
norum valuæ in vrbe Regia clauſæ; po-
pulus Proceresque ſacris prohibiti: iam-
que res prope ſeditionē etiam plebis ve-
nerat; cum Rex prudenti diſſimulatione
& glifcentem Bonziſiorum conſternationem,
& multitudinis motum, facile ſeda-
uit. Inter hæc Luſitani, quæ populi tu-
multum, quæ Bonziſiorū iram veriti, ſtre-
nuè ſe in portum receperant: auctores-
que fuerant Xauerio, vt ipſe quoque tem-
pori cederet, ſeque impendenti periculo
eximeret. Cæterum ille, Catechumenorum
orbitatem cauſatus, morem eis ge-
rere abnuerat. Itaque Luſitanis Franci-
ſci vicem ſolicitis, ne talem virum pro-
derent barbaris, placuit Gamam ipſum
in vrbem redire, qui inde eum abſtrahe-
ret prius, quàm aliquid acciperet incom-
modi:

*Bungenſis
Regis pru-
dentia.*

modi: ipsos nauim in altum prouectam in anchoris habere, quoad Nauarchus cum Xauerio remearet. Gama igitur paruo nauigio impigre in urbem reuectus, Franciscum in humili tecto reperit apud indigenam Catechumentum diuersantē. Protinus illi mandata Lusitanorum exponit, multis rationibus suadens alternis rogansq; , vt imminentem eius capiti Bonziorum procellam vitaret. At ille non solum ad pericula interritus, sed etiam mortis pro Christo oppetendæ auidus, *O fortunatum*, ait, si cui nostrum contigerit, id ipsum subire, quod tantopere exrimelicis! Equidem fat scio me tam insigni decore dignum non esse: cæterum, si indigno Deus indulgeat, non recusem. Proinde, quod me tam impensè monetis, vt fuga salutem consulam, grates ago habeoq; amori vestro; monitis parere nec debeo, nec possum. Quæ enim perniciēs accidere potest maior iis, quos modò Christo genuimus, quàm desertos à parente iræ ac furori obijci Bonziorum? Quid porò optabilius Bonziis, quàm cedere eorum minis, qui argumentis non cesserit, & turpi fuga partam de ipsis victoriam fœdere, prædam omittere? Ego verò nullo modo committam, vt meus timor nefarios Christi hostium conatus iuuet. Cum

*Xauerij
fortitudo
animi.*

" his quippe nobis res est, quibus nostra fi-
 " ducia terrorem incutiat, formido confir-
 " met audaciam. Agedum igitur, quoniam
 " quid animo meo fixum ac statutum sit,
 " non ignoras: reuertere ad socios, tuum
 " reditum præstolantes. Video quid tu il-
 " lorum mercimoniis debeas: sed idem
 " sentio quantum egomet debeam tam be-
 " nigno ac misericordi Deo, qui pro mea
 " cæterorumq; mortalium salute mortem
 " occubuit, *mortem autem crucis.* Hęc, ma-

Nauarcho
auctore Lu
sitani cum
Xaueio
periculum
subeunt.

nantibus lacrymis, tantum verborum vi
 animiq; sensu dixit, vt Gama, nihil con-
 trà hiscere ausus, attonito similis ad na-
 uim reuertent. Igitur, cū Lusitanis quid
 actum foret renunciasset, adiecit: Debe-
 re se, ex pacto, illorum merces ad Canto-
 nem Sinarum portum deuehere: proinde
 onerariam eis permittere ad suum arbi-
 trium vsuris. Certum sibi ac fixum esse re-
 dire in urbem, ea mente, vt vel tegeret Xa-
 uerium, vel cum eo caderet. Permouit
 pios Lusitanorum animos egregia Na-
 uarchi fides. Itaque, collaudata eius con-
 silio, certatim ipsi quoq; semet in gloriosi
 periculi societatem offerunt. mox, obuer-
 sa prora, portum repetunt, rei exitum ex-
 pectaturi. Is nuncius simul Xauerium ca-
 techumenosq; erexit, simul afflixit fre-
 gitq; Bonzios, hominum genus vt ad-
 uersus.

Bonzij au-
daces ad-

uersus timidos audax, sic aduersus audaces timidum.

uersus timidos, timidi aduersus audaces.

CAPVT XV.

Noua de Principe Bonziorum victoria.

BONZII ergo ab aperta vi ad suas artes versi, coëunt frequentes ad Regē. Instant, vt intermissum Ficarondoni cum Francisco de religione certamen exemplo integrari iubeat. Ægre id scilicet Rex, sed tamen certis conditionibus concessit. Vt sine clamoribus & iracundia res gereretur. Vt ad res controuersas dijudicandas certi arbitri ex alio genere quàm Bonziorum constituerentur, quorum munus foret, quæ confirmanda essent, iudicare, & argumentationes ad rectæ rationis normam dirigere. Vt post disputationem de vnoquoque capite religionis staretur iudicio arbitratorum auditorumq; : quodque plures eorum iudicassent, id haberetur firmum ratumque. Denique ne Bonziji aut ipsi per se, aut per alios impediret, quominus, qui si vellent, Christiana sacra susciperent. Has conditiones non tam probarunt Bonziji, quàm, quia reiicere non poterant, acceperunt. Postero igitur die

Disputationis conditiones.

die Ficarondonus cum amplius tribus Bonziorum millibus in Regiam venit: ad bellum cum exercitu proficisci eum diceret. At Rex omni ex numero quaruor dumtaxat admisit, causatus periculum tumultus & infamiae Bonziorum; quibus haud sanè decorum foret, si tria ipsorum millia cum vno peregrino Sacerdote disputasse fama ferret. Nec Lusitanorum studio Francisco defuere. Quippe ad noui certaminis famam excitati, in urbem reuehuntur, maiore, quam antè, ornatu corporum insignes. Et eorum splendor eximiaque aduersus Xauerium veneratio; Bonziorum oculos perstrinxerunt. Ut in confessum ventum est, Rex percontari ex Ficarondono, quid tandem causae afferret, cur nouam ex alio orbe allatam religionem in vrbe Regia vulgandam non esse censeret. Cui ille, iam probromitior factus, placidè respondit, causam in promptu esse: quòd nihil illà inimicius foret auitis religionibus, Reipublicae, nationi Bonziorum, quae tam sanctè casteque Deos semper coluisset, coleretq;. Enimvero eius rei grauissima Iaponiae Regum iudicia ac testimonia exstare: ut nefas esset aliunde ipsos salutem petere, quam vnde patres maioresque eorum per tot secula petiissent. Ad ea iussus ab Rege

Fran-

Noua Lusitanorum studia erga Xauerium.

Franciscus dicere, desideravit ordine ac ratione pugnam institui. Quocirca Regem oravit, ut quando Bonziji se oppugnatum ultro venirent; si videretur, Ficarondonum nominatim exponere iuberet, quæcunque ipse cæteri que Bonziji improbarent ex iis, quæ ab se docerentur; ut potestas foret ad singula respondendi. Ad hoc rogavit, ut, vitandæ contentionis gratiâ, quod ipsemet Rex cum maiore arbitratorum parte de rebus controuersis statuisset, id ratum, firmum, fixumque esset. Annuit Rex Francisci postulatis: itaque fieri iussit: nec Bonzibus abnuit. Quærit ex eo Ficarondonus, cur sanctissimis Iaponum Diis peregrinus Sacerdos obtrectaret. Et ille, quia eos iudico tam insigni ac diuino indignos nomine, quod recta ratio proprium dicauit ei, qui naturâ æternus & immortalis est, quique rerum omnium parens cælum ac terras condidit, regitque. Dei quippe infinitam vim ac potestatem humanarum mentium vix suspicio attingere valet, nedum capere cogitatio. Itaque pauca hæc, quæ oculis cernimus, cælestium orbium astrorumque motus, certæ ac ratæ temporum, frugum, fructuumque, ac cæterarum rerum vices, illum, qui mundum hunc ab se conditum administrat

strat ac regit, verum germanumq; Deum esse clamant. Nam Xacam, Amidam, Gironem, aliosque qui à vobis in Deorū numero habentur, vestra quoque historiarum monumēta docent, homines præpotentes opibus ac mortales fuisse. Hanc Xauerij ingressionem secunda Iudicum admurmuratio excepit. Itaque Bonzium contra dicere parantem Rex porrò pergere ad alia iubet. Id quippe iam ab arbitris iudicatū: eorum iudicio standū esse.

Chirographa collybistica Bonziorum.

Igitur ille percontatur ex Frācisco, cur tādē improbaret chirographa collybistica Bonziorum, quibus pecunia mortuis curaretur in cælo: præsertim cū illorum beneficio vita functi apud superos repentē diuites existant, cæteroquin egētes futuri. Ad ea Xauerius diuitias ait mortalium euntium in cælum non Bonziorum chirographis, sed rectē factorum meritis, contineri. Rectē autem facta esse, quæ recta ratio, veraque religio pepererint: æterno utique illi Deo, qui pro meritis præmia cuique persoluat, grata acceptaque. Veram porrò germanamque nullam esse religionem, nisi Christianam, quæ verum Deum castē pieque colat. Christianam autem ex eo appellatam, quòd à Christo Dei Filio sit mortalibus tradita. Christus enim, inquit, pro homi-
nibus

nibus homo factus, egregiam illam doctrinam deuocauit è cælo: & miraculis clarus, præceptis cælestibus humana imbuuit pectora. Ad vltimum, pro salute mortalium, mortem oppetiit, eorum scelera suo sanguine luens. Proinde quicumque Christianis mysteriis expiati, Christi præcepta ad extremum vsque spiritum custodierint, his demum aditus patet in cælum ad vitam immortalem, ac bonis omnibus circumfluentem. Neque verò auara angustaque Christianorum religio est, similiter vt Bonziorum: non excludit cælo pauperes, non mulieres, si modò Christianè pieque vixerint; quibus tamen Bonziorum siue auaritia, siue superstitio, cæli iter interclusit. Ex quo facile apparet, Bonziorum rationem ad emolumentum vtilitatemque ipsorum magis, quàm ad religionis veritatem, dirigi: eisque suum quæstum potiore esse, quàm DEI cultum, salutemque populorum. Nam cum DEVS cæli terrarumque dominus feminas. iuxtà ac mares, pauperes æquè ac diuites procreauerit; quid est causæ, cur non eosdem, si honestam piamque vitam coluerint, sine vilo discrimine saluos ac beatos velit? Hic Rege cæterisque arbitris vehementer Francisco assentientibus, ingens Bonzios

incef-

Bonzij pauperes & mulieres cælo excludunt.

*Nova dis-
putationes
cum aliis
Bonziis.*

incessit dolor pudorque, victos se Regis Procerumque iudicio è certamine discedere indigne ferentes. Is enim finis disputationis fuit: Haud tamen eorum pertinacia victa. Alij deinceps Bonziji doctrinâ eloquentiaque insignes, ne debellati viderentur; bellum aduersus Xauerium integrant. Itaque eum ad populum verba facientem multis sanè ac variis interrogationibus vrgere cœperunt. Tenuit id certamen quinque amplius dies: nec unquam Rex abfuit, seu disputationis fructum capeffens, siue hospitem in suam fidem receptum sua auctoritate tecturus. Qui præclara sanè & consentanea Francisci responsa pertinacitè quàm veriùs oppugnari à Bonziis indignè patiens, accerrimum patronum se præbuit veritati. Ergo vociferantes cateruatimque ruentes in Xauerium Bonzios inhibuit, clamans, si quis religionem rectæ rationi congruentem explorare velit, hunc scilicet haudquaquam oportere; similiter vt illos; abhorrere à ratione. Et surgens, Franciscum manu prehensum, Dynastis prosequentibus, ad hospitalem eius deducit domum. Id verò non magis Xauerio, Christianæque religioni pulchrum & gloriosum, quàm Bonzio nomini turpe & ignominiosum fuit: nouaq; ignominia

Rex deducit Xauerium ad hospitium

minia nouam in super iram infestis eorum animis mouit. Ergo furore amentes palàm fremere, & magnis vocibus uota facere, ut Rex fulmine ictus deflagraret; quando auitam religionem, tot Regum auctoritate firmatam, peregrinæ probrosæq; sectæ posthaberet; & Bonziji nominis auctoritatem putido, vago, & ignobili homuacione duceret leu orem.

*Bonziorū
rabies.*

CAPVT XVI.

Amangucij Bungijq; Reges conciliat nomini Christiano.

INTER hæc Franciscus rebus præsentibus lætus (Deo aduersa secundis miscente) quæ Amangucij variè gesta essent post discessum suum cognoscit. Iam Cosmi Turriani labor non minùs feliciter in Bonziis coarguendis, quàm in excolendis neophytis, versabatur; cùm intestinum bellum, repentiè natum, cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynasta Regem suum magna armatorum manu ex improviso adortus, exegerat regno. Et ille haud ignarus quæri se ad necem, ne in hostis popularis sui potestatem uiuus perueniret, sibi ipse mortem consciuerat. Interea in tumultuante ciuitate nulla
facies

facies mali deerat, cùm armatorum crudelitas ac licētia, per omnes ordines atq; ætates vagata, etiam in ipsa sæuiret tecta. In tot cædibus atque incendiis, Christianos, eorumque magistros, infesti Bonziji haud dubiè oppressissent, nisi illos diuina prouidentia præsentī ope texisset. Cæterùm sub Regis cædem ex tam tristi bello læta repente pax. Regni primores, compositis rebus, Bungensis Regis germano imperium per Legatos deferunt. Xaue-rius ergo nouum Regem Amangucianis neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans, vt Societatis Patres Christianosque, Amangucij incolas, fratri commendaret suo. Fecit Rex impensè quod rogabatur, sic prorsus, vt nouus Amangucij Rex Francisco prolixè omnia polliceretur. Nec promissum fefellit. Et Bungensis Rex, vt facta pondus adderent verbis, protinus, quod fratri suadebat, ipsemet in suo regno facere instituit, neophytos fouens, & certum Francisci sociis Bungum venturis domicilium destinans. Cæterùm, quominus religionem, quam tantopere probaret foueretque, ipsemet amplecteretur, amittendi per seditionem Regni metus obstabat. Quocirca Franciscus eum ad Christi cultū pellicere frustra conatus, postquam in

*Rex Bungi
domiciliū
Societati
Iesu desti-
nat.*

irritam spem tempus teri sensit, remque nondum maturam esse vidit; aliò consilia vertit, curasque. Porro sub Xauerij digressum Rex, obortis lacrymis, Lusitanos, qui eum comitabantur, intuens, Ego verò, inquit, talem vobis comitem ac socium inuideo, quo ipse orbatus lacrymas tenere non possum: præsertim cū verear, ne hoc vltimum sim eum visurus. Tum Xauerius, gratis Regi impensè actis de beneuolentiæ erga se indiciis, ait, se verò, si vita suppeteret, breui, Deo approbante, ad eum vtiq; rediturum. quod promissum manantes Regi lacrymas absterfit. Subinde Franciscus sermonem de Christiana religione ingressus, reuocat illi in memoriam, quæ maximè salubria censebat esse, enixè monens, vt memor se mortalem, secum animo reputaret, quàm multa piacula (nisi ea viuus expiasset) eius mortem essent consecutura. Sic autem in animum induceret suum, quicumque alieni à Christi fide extremū diem obierint, eos hand dubiè æternas apud inferos sustinere pœnas: qui verò Christianam religionem animo factisq; seruarint, Christi beneficio ac munere beatos in cœlo p̄frui euo sempiterno. Hæc Francisci verba adeò Regis perculère pectus, vt bis inter audiendū integrato fletu

*Regis fletus
in digressu
Xauerij.*

*Francisci
hortatio
ad Regem.*

vim profunderet lacrymarum. Xaverius igitur, Rege valere iussu, tandem ab eo diuellitur. Subinde catechumenos maturi reditus aut certè Vicarij spe solatus, excedit vrbe, plenus spei fiduciaque. Quippe Regem ac bonam populi partem procliues ad Christi fidem relinquebat. Magna vtique eum tenebat spes, talis Regis gratiam illis locis Christianæ rei præsidio futuram, nec fefellit. Ex quo Bungi Rex in Lusitanorum amicitia venit, Christianæque religionis tutelam suscepit, vno semper tenore fidem & officium coluit. Francisci sociis eò destinatis commodam in suo regno attribuit sedem, & ad Regum finitimorum familiaritatē gratiamque commendatitiis literis aditum aperuit. Ad hæc Euangelij propagationem, ac Francisci socios, in maxima temporum varietate fouit, ingenti Iaponiæ bono suoq;. Quippe Christiana res, Ethnico Rege fauente, magnis deinceps auctibus creuit. Ipse autem, Christi benignitate qualecunque meritum suo tempore remunerante, non modò quatuor alia regna paterno adiecit, verùm etiam trigesimo ferme post Xaverij obitum anno repentè factus est Christianus. Nec nihil

*Bungensis
Regis studium tuenda
propagandaque
religionis
Christiana.*

Būgi Rex, ea res ad Francisci demortui meritum cum bapti decusque pertinet. Rex cum rite baptizare-

zaretur, siue suæ erga Franciscum vene-
 rationis memor, siue etiam illi, secundū
 Deum, tantum Baptismi beneficium de-
 bere se testatus, Francisci potissimū
 nomen assumpsit. Sapiientissimi Regis
 exemplum auctoritatēque pleriq; Pro-
 cerum, nonnulli etiam Dynastarum secu-
 ti, quibus ille non minū pietate, quā
 dignitate præstitit. Huius Legatum ad
 Gregorium XIII. Pont. Max. Deus no-
 stræ ætati nuper dedit, ut videremus. Cū
 iuuenes Regij à tribus Iaponiæ partim
 Regibus partim Dynastis Christianis,
 Romam destinati, Pontificem Romanū,
 religionum Antistitem, gentiumque o-
 mnium parentem, rite agnouerunt: eo-
 rumq; aduentum ex alio orbe terrarum,
 reditumque in patriam, non modò Ro-
 ma ipsa, sed etiam Italia atque Hispania
 summis celebrarunt studiis. Quippe illi,
 quacunque transibant, summis iuxta in-
 fimisque ut inauditum post hominum
 memoriā, sic incundissimum præbe-
 bant spectaculum: ingentiq; concur-
 su, admiratione, fauore hominum pas-
 sim excipiebantur, cum plausibus, cla-
 moribus, cæterisque effusæ latitiæ argu-
 mentis, ut cum illis Xauerij, qui primus
 Iaponiam Euangelio imbuit, memoria
 triumphasse videatur. Cæterum illa tem-
 R pesti-

pestate vna Xauerium sollicitabat ange-
 batq; cura, quòd apud nobilitatem Iapo-
 nicam (cuius nomen in vtramq; partem
 apud plebem plurimum valeret) nihil
 admodum profecisset , nullo Procerum
 nobiliumq; salubria consilia animis ac-
 cipiente. Aduersabatur negotio primùm
 Sinarum, à quibus Iapones religionē pe-
 titam habebant , auctoritas , ad quam
 conuicti Bonzij Bungenses iuxta & A-
 manguciani confugiebant , illud vulgò
 iactantes, Si vera eliet Christiana religio,
 cur eam non probassent Sinæ? Deinde
 Regis Bungensis obstabat exemplum, qui
 prudentiæ & eruditionis fama clarissi-
 mus, Christiana sacra & instituta quia
 non suscipiebat, ipse suo iudicio damnare
 videbatur. Franciscus itaque cùm vide-
 ret, nisi expugnata Sinarum superstitione,
 Iaponum animos capi non posse; decre-
 uit ipsam inuadere arcem, satis fidens, Si-
 nis in Christi castra compulsis, eorum
 auctoritatem Iapones haud
 ægre secuturos.

* *

*Cur Sinas
 adire de-
 creuerit.*

HORATII

TVRSELLINI
DE VITAFRANCISCI
XAVERII

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

*Sinas aditurus, Indiam repetere fra-
tuit.*

IN ARVVM fides à Iapo-
nia, quâ breuissimus tra-
iectus est, non ampliùs
CC. passuum millibus
distant. Regnum in con-
tinenti longè amplissi-

*Sinarum
descriptio
ac mores.*

imum pœatissimumq; est totius Orientis.
Non alia regio pluribus, maioribus, opu-
lentioribus frequētatur vrbi bus oppidis-
que. Nec ea populorum modò, omni-
umque rerum vbertate atq; copia, sed et-
iam ingeniis liberalibusque studiis abun-

dat. Vnius imperio paret vniuersa, omnibus Regis nutum intuentibus. Constat quippe, nulli vsquam Regi toto orbe terrarum, neque populos, neque Magistratus, magis dicto audientes esse. Regem porrò ipsum, moderationis potiùs quàm potestatis memorem, non ad libidinem atque arbitrium suum, sed de Senatus sententia & ex patriis Legibus omnia administrare. Rempublicam magis quàm Regnum esse credas, adeò consilium & ius dominantur. Gens porrò ipsa similiter quidem vt Iaponica alba est, & ingeniosa; cæterùm non similiter dedita studio armorum. Bonziji autem Deorum Antistites, senescente sanctitatis eorum opinione, iam nullo apud Sinas erant honore ac pretio. Non alia ferme natio ad Christi religionem aptior, nisi luxus & scilicet Dæmonis dolus obstaret. Nam Satanae suis rebus timentis operâ omnis, quasi sub signo & claustris, tenetur regio, Euangelij præconibus prorsus exclusis. Antiquissimis quippe Sinarum legibus peregrini omnes, præter Legatos, aditu prohibentur. Si quis iniussu Regis accesserit, capitale est. His rebus compertis, Xauerius rationem inire cœpit insinuandi se in Sinas. Cogitanti illud occurrit, vt in Indiam reuersus, cum Prorege

*Sinarum
regio clau-
sa Euan-
gelio.*

Goano-

Goanoque Episcopo ageret de legatione ad Sinarum Regem destinanda: ipse Legati comes, patefacto introitu, Euangelium Sinis inferret. Atque hoc ipsum, quod tot populi ac prouinciæ vnus regerentur imperio, propagandæ facilius religionis pignus à Deo habere videbatur. Proinde non desperabat fore, vt (quod olim Romano imperio euenisset) ab ipso Rege & capite orsa religione in omnes Sinarum gentes; ac velut Regni membra, manaret. Biennium totum iam in Iaponia versatus erat: præcipuisque in Regnis non solum Christo greges, sed etiam sedes Societati quæsierat; cum cœpit de reuersione in Indiam cogitare. Præter eam, quam diximus, Legationis mittendæ causam, suorum quoque respectus & cura domum illum aliquando reuocabat: non tam quod locorum longinquitate ac suorum desiderio commoueretur, quam quod committendū non putaret, vt Ehnicos ad Christum aggregans, commissum sibi à Christo & ab Ignatio deferret gregem. Etsi enim absens per literas, quæcunque à Sociis gererentur, identidem cognoscebat; tamen subibat animum illa cogitatio, frontem (vt dicitur) esse occipitio priorem, ac sedulos pastores suis magis oculis, quam alienis,

Cura Sociorum.

greges suos lustrare oportere. Itaque statuit Indicos Socios, quibus præerat, longo interuallo reuifere; ac, delectu habito, ex eis aliquot submittere in Iaponiam: ipse autem, rebus compositis, & Legatione instructa, pariter cum Legato in Sinas penetrare.

CAPVT II.

Sinas petens, abreptam vi tempestatis scapham precibus recuperat.

LUSITANÆ ergo nauis Sinas petentis occasione inuitatus, simul cum Bungenſis Regis Legato, qui Proregi Indiæ ferebat dona, conſcendit, Nouembri menſe, anno huius ſeculi L I. Ex Iaponia Matthæum & Bernardum indigenas, ab ſe baptizatos, ſecum deduxit, ſimul ſpecimen gentis Iaponicæ, ſimul idoneos maiestatis Chriſtianæ ſpectatores Romanæ deinde miſſurus. Nimirum, vt Romanæ in primis Eccleſiæ ornamentis opibusque exploratis, domum reuecti conciliarent nomini Chriſtiano apud Iapones dignitatem, commemorando aliis quæ ipſe oculis ſubieciffet. Proſpero inde curſu vectos Luſitanos ſanè varia & miraculis inſignis nauigatio excepit. Septimo

ptimo quàm soluerant die, subirdò atrox
 tempeftas coorta nauim in ignota nautis
 maria vi æftus abripuit; cæcisque in flu-
 ctibus errantem, cum præfenti periculo
 naufragij, tranfuerfam egit. quippe ad eò
 fpiffæ cælo intendere fe nubes, vt penitus
 conderent Solem. ita vix vſquam interni-
 tente luce, perpetua penè nox quinque
 totos tenuit dies. Quo tempore Francifci
 fedulitas, non modò fanctitas, enituit.
 Ille non verbis magis quàm exemplis ad
 iuuanda nautarum ministeria cæteros
 incitare: ille nocturnis iuxtà & diurnis
 laboribus nemini cedere: ille ægros ani-
 mi folari, & ſpe falutis excitare torpentes.
 Ducem illum ac nauarchum diceres.
 Porrò fœuiente vento, & maiores voluen-
 te iam fluctus, gubernator ne, quod euē-
 nit, repentina procellæ vis ſcapham au-
 ferret, validis eam rudentibus ad onera-
 riam religari iuſſit. Nauantes operam
 ſcaphæ (erant facilè XV. præter Sarace-
 nos duos) nox oppreſſit. Nec ita multo
 poſt, abruptis retinaculis, ſcapham vio-
 lenta tempeſtas abſtulit tanto impetu, vt
 momento penè temporis omnium con-
 ſpectum effugeret. Nauarchus igitur il-
 lorum miſeratus vicem, actumque de o-
 neraria omniumque ſalute ratus, niſi ſca-
 pha reciperetur, curſum dirigit eo, quò

*Franciſco
 periclitati
 oneraria
 operam na-
 uat.*

illam ferri senserat. Cæterùm, exasperato fluctibus mari, nauis obuallata vndis ingenti procella incessitur, ac penè demergitur. Ad nauatarum vectorumq; clamores B. Mariam inuocantium excitus Xauerius, ex Nauarchi cubiculo, vbi tum Deo supplicabat, accurrit. Erant vectores nauæque alij super alios strati, oneraria penè obruta ad vltimum periculi venerat. Ergo ille, non tam sua quàm sociorum vice sollicitus, exclamat: O I E S V CHRISTE, Deus cordis mei, obsecro te perquinq; illa vulnera, q̄ tibi in cruce nostri amor inflixit, *Famulis tuis subueni, quos precioso sanguine redemisti.* Mirum dictu: repente fluctibus exsuperatis nauigium emerit, cunctis diuinum auxilium agnoscentibus. Proprio periculo discusso, ad alienum discrimen curæ omnium versæ. Vt quisque cognatos aut necessarios in scapha habebat, certatim eorum casum deplorare cœperunt. Inde, cū aliquandiu in desiderio suorū hēsissent, in ipsos miseratio vertit. Quippe in eo mari iactabātur, vbi cum scapha etiam spes salutis amittitur. Xauerius ergo vniuersos collacrymantes ac solitudine penè exangues intuens, bonum habere eos animum iubet; ac prædicit fore, vt ante triduum filia remearet ad matrem. His verbis

Nauim penè obrutā periculo eripit.

Vaticinatio de scapha ad onerariam reditura.

verbis per ambages significabat, scaphā
 ad onerariam redituram. Haud credita
 vulgo res, nō tamen eos spes omnino de-
 seruit. Postero die prima luce Franciscus
 læto vultu prodit in medium: & Nauar-
 chum comiter salutatum rogat, vt iubeat
 aliquem, malo conscenso, speculari, num
 scapha compareat. Ad hæc senior quidā
 & experiens nauta (Petro erat nomen)
 respondit illudens, tum demum receptū
 iri scapham amissam; cum amitteretur
 altera. Cui Franciscus: An verò censēs,
 Petre, quidquam Deo esse difficile? atqui
 ego non diffido, Dei benignitate, & Dei-
 paræ Malacensis, cui tria sacrificia voui,
 præsidio, scapham cum miseris illis inco-
 lunem propediem adfururam. Subinde
 vbi renunciatum est ex malo eam non
 conspici, in cubiculum se supplicabun-
 dus abdidit; ibiq; lacrymans bonam diei
 partem extraxit precibus. Exin procedit
 in publicum, læta nuncians; ipsos prope-
 diem scapham reducem esse visuros. Pro-
 rinus Nauarchum rogitat, vela demittat,
 scaphā opperiat, haud dubius omnes
 qui essent in ea, ac præcipuè par illud Sa-
 racenorum, Dei Deiparæque ope saluos
 fore. Abnuere Nauarchus, reclamare cæ-
 teri, simul quòd frustra iam expectaretur
 scapha, simul quòd sine manifesto peri-
 culo

culo onerariæ expectari nequiret. oberabat quippe oculis imago recentis periculi. Cæterum nauarchus tandem Francis præcibus fatigatus, dolones, quibus tum solis utebatur, submitti paulisper iubet. Intermisso temporis spatio, cum nihilo magis, quàm antè, scapha conspiceretur, & iam periclitari ipsa videretur navis, sæuiente adhuc mari, tolli properè vela imperat. Instare Xauerius, rogare nauticos, vt adhuc paululum præstolentur, liquido affirmans, scapham, nullo periculo onerariæ, paulo post affore. Cumque nauetè desperata re, ac stimulante metu, nihilominus vela sustollerent, accurrit Pater manûsq; antennæ iniecta, inhibitos per Christi mortem ac vulnera obsecrare instituit, ne pigeret etiamnum morari parumper. Morem gerunt illi, ipse se ad numen orandum dat. Inter hæc eius rogatu Antonius Dias fastigium ascenderat mali. Is longè lateque speculatus, nihil dispicere se renunciat. demum rogat Xauerium, vt sibi bona cum eius venia liceat descendere. Ille contra rogare, vt parumper adhuc moraretur. Et simul ipse, sublatis in cælum manibus, Deum enixè precatus, nauarchum cæterosq; bono esse animo iubet. Interea navis expectas, quasi Francisce periculum præstante, ingentis.

tibus agitata fluctibus impunè fluitabat in fallo. Iamq; per tres ferme horas dilata omnium expectatione, pro desperata res erat; cùm repentè Dias scapham appare- re atque aduentare proclamat. Tum verò læti omnes pro se quisq; Deo Francisco- que gratulari cœperunt. Vt scapha in conspectu omnium fuit, confestim ad e- am excipiendam nauis in obliquum sta- tuitur. Et illa, Deo scilicet ducente, rectà ad onerariam tendit. Aduentanti alacres nauitæ funem, de more, eminus iniicere parabant; cùm Xauerius, Nihil fune opus est, inquit: ipsa per se, sua sponte, accedet ad onerariæ latus. Idq; , omnibus mira- culo attonitis, ita euénit: atque ita aptè se applicuit, vt miseri illi commodè exci- perentur. Quin etiam in mediis fluctib⁹, retinente nemine, tam diu stetit, quoad re- ligaretur ad nauim. vt satis appareret, eiusdem, cuius adducta foret, precibus e- am retineri. Mira deinde res, ac penè fi- dem excedens, traditur. Fernandus Men- des Pintus, Lusitanus honestus & grauis, comes Francisci peregrinationis ex Ia- ponia in Sinas, & periculi socius fuit. Is cæteris, quæ exposuimus, enarratis auctor est, reduces illos in onerariam receptos, cùm vellet naua scapham ina- nera iam ac religatam submouere, in-

*Scapha
sua sponte
ad onera-
riam se ap-
plicat.*

*Franciscus,
cum esset
in naui et
iam in sca-
pha eodem
tempore ver-
sari visus.*

hibuisse clamantes, vt manum prius Xa-
uerio porrigeret, qui adhuc in scapha re-
sideret. respondenti nauæ Xauerium in
naui esse, ac fuisse ante ipsorum reditum,
certatim illos affirmasse, nimirum quam-
diu ipsos in scapha tempestas agitasset in-
festo vagantes mari; Franciscum adfuisse;
cunctosque solantem, & ad spem sa-
lutis excitantem, scaphæ cursum ad one-
rariam direxisse. Tum demum intellectū
est, Francisci pro illorum salute suppli-
cantis speciem eis præstò fuisse (quod &
de S. Nicolao Myreeni Episcopo me-
moriæ proditum est) vt appareret cuius
ope à præfenti exito seruari forent. Res
omnium vectorum nauatarumque ser-
monibus celebrabatur. At Xauerius di-
uinum id opus non suum esse prædicans,
gubernatori nauis denunciat, vt vela im-
pigre expediat, haud ita multo post, seda-
ta tempestate, secundis ventis vsurus. Nec
prædictio incassum cecidit. Vix nauæ
vela aptauerant, cum repente venti vis ac
procella cecidit: mox tranquillitas secu-
ta est, secundaque aurâ prouehi nauis
cepit. Et scaphæ salus valuit in pri-
mis ad Saracenorum, qui cum illa peri-
clitati pariter fuerant, salutem. Quippe
tam euidenti miraculo motis superuenit
Xauerius. Ab eo haud ægre ad Christi fi-
dem

*Prædicat
tranquil-
litatē ma-
ris.*

dẽm pellecti, & post institutionem baptisimo expiati, vt eidem, secundũ Deum, & corporum & animorum salutem deberent. Nauis porrò, secunda tempestate vsa, Cinceum Sinarum portum tenuit, quem petebat.

CAPVT III.

Portum Sinarum, & Malacense iter vaticinationibus insigne reddit.

IB I Franciscus in terram egressus per-
opportunè Iacobum Pereriam, amicissimum suum, virum nobilitate ac diuitijs clarum, offendit, propediẽ Indiam versus vela facturum. Salute accepta, reditaque, cum ingentibus beneuolentiæ signis atque lætitiæ, Franciscus de ratione ad Sinarum Regem penetrandi eum consulens, suum consilium expromit. Et ille, vt erat homo prudens, taliumque rerum peritus, optimum factu censuit curare legationem atque insuper munera ab Indiæ Prorege ad Sinarum Regem exprimere. Extemplo auxilium consilio *Iacobi Pereria eximia munificentiã*
adiicit, & ad eam rem (adeò animum eius amor pariter Xauerij religioque stimulabant) suam ipse operam, nauim, fortunas offert Xauerio, non speciosa

oratione magis quàm propensa voluntate. Et dictis facta munificentiora adiecit. Subinde certum hominem cū eo Goam destinat, triginta aureorum millibus in eam rem assignatis. Franciscus, gratijs impensè actis, præmiū Pereriæ & à Deo precatur, & repromittit ab Rege. Inde Machaum; emporium Sinarum sanè celebre, delatus est. ibi cū puellam offendisset, cuius pudorem inopia prodebat, pecuniam corrogare cœpit, vnde ei dotem conficeret. Venit igitur ad Petrum Vellium, veterem familiarem, eundemq; institorem satis pecuniosum. Offendit hominem latrunculis ludentem domi alienæ. Re breuiter exposita, aurum ab eo mutuuum petit, centuplicato fœnore reddendum in cælo. Ille, intempestiuo Xa-uerij interuentu non nihil offensus, negare illud esse tempus accipiendi quod peteret; se domo sua abesse, vbi aurum haberet. Instare comiter Franciscus, mortali semper esse tempus rectè faciendi. Itaque ille, hac voce motus, clauem illi (vt erat domesticarum eius rerum satis gnarus) arcæ nummariaæ tradit, auferre iubens quantum vellet. Xauerius, trecentis nummis aureis ex arca depromptis, Petto reddidit clauem, quantum auri abstulisset renuncians. Tum ille, Errasti, in-

Petri Vellij egregia liberalitas.

quit, Pater, tuusque pudor mihi iniuriam fecit; utique multo minus sumpſisti quàm volebam. Namque arcæ clauem tradens, dimidiam auri partem tradebam tibi. Inerant nummorum aureorum xxx. millia: hanc summam inter nos ex æquo diuisam oportuit. at tu quotam inde particulam tibi sumpſisti? Sensit Franciscus Vellium sincerè & ex animo locutum; eaque verba non comitatis esse magis quàm veritatis. Itaque admirans, Maeste vir liberalitate esto: Velli, inquit, grata & accepta Deo est egregia voluntas tua, haud dubijs testata factis. Proinde eius ego tibi verbis polliceor, nunquam Deum tibi defuturum. Insuper hoc daturum esse, vt supremum vitæ diem ipso prænunciante cognoscas. Nec Franciscum Deus, nec Vellium Franciscus fefellit. Vellius quippe ex eo alius vir exiit: adeò se benignitati addixit pietati- que. Post aliquot annos diuinitus de instante decessu præmonitus, colligere sarcinulas cœpit. Igitur compositis rebus domesticis, req; familiari magna ex parte in pauperes diuisa, adhuc valēs vicensq; ad vltimum illud discrimen comparare se. Aderat iam supremus vitæ dies, cum ille ad sacram profectus ad dē, Parochum perpulit, vt pro Petro Vellio piaculare sa-

*Vaticina-
tio egre-
gia.*

crum: (quod à defunctis nomen habet) solenni ritu facerèt: cui ipse interfuit, se iam numerans in mortuis. Inde singulos amicorum conuenit; eosque valere iubet, peregrè abiturus. Scitantibus quò tandem iter intenderet, respondet, In cælum. At illi iocari hominem cæteroquin facetum ac lepidum rebantur. Cæterùm posteaquam ille omni asseueratione in cælum ire perseuerabat; ægritudinem animi & insaniam interpretabantur: utique vbi fama ad eos pertulit, Petrū Vellium, animo solennibus mysterijs ritè procurato, tectis inclusum, præstolari mortis aduentum. Ergo domum eius frequentes coeunt, pro se quisque eum à tristi illa cogitatione abducere conantur. At ille, vultu gaudium præferens, satis ostendit, nullam subesse animi ægritudinē; & simul Xauerij prædictionem, eiusque euentum, amicis lætabundus exponit. Ad vltimū de tota re edoctos rogat, vt Petri Vellij mox obituri funus, eodem ipso die prosequantur. Atque ita prorsus euēnit. Affecta iam iā ætate hominem repentina mors abstulit: eodemque die funere elatū amici ad templum profecuti sunt, quā Vellij decessu, quā Xauerij prædictione, attoniti stupentesque. Franciscus interim Pereriæ nauim conscen-

scensurus, repentè conuersus ad comites, qui frequentes aderant: Deprecemur, inquit, Deum pro vrbe Malaca, quæ ab hostibus obsessâ valdè premitur. Quòd si quis subsidiũ ferre laboranti potest, maturet: ne perditis rebus serum veniat auxilium. Ea denuntiatio commouit omnes, vel Malacensium periculo, vel miraculo vaticinationis. Quippe aberat ab eo loco Malaca leucas circiter nongentas. Itaque omnes pariter, Francisco auctore, dant sese in preces. Neque irrita supplicatio fuit. Dum nauæ se ad reliquum instruunt iter; Iacobus Pereria, Xauerij, quem probè notat, denuntiatione permotus, arma ac milites subsidium obsessorum comparabat. quem ille Malacensis periculi metu sollicitum intuens, Mitte, inquit, Iacobe, timorem, apparatusque bellicum, & nobiscum vnà Deo gratulare. Iam enim Malacam diuina benignitas obsidione liberauit: vt satis appareret, fufas nuper preces Malacensibus salutis fuisse. Inde, cum in Pereriæ nauis à Sinarum soluisset portu, quadragesimo quã ex Iaponia soluerant die ad freti Sincapurani portum CXX. millia passuum à Malaca, nauim appulerunt; ibiq; paucos admodum dies substiterunt. Hinc Xauerius, ne qua fortè res Malacæ suum

Sincapuranus portus.
iter.

iter moraretur, datis ad Malacenses Socios literis; eos de suo reditu facit certiores, monens, vt quamprimum res sibi necessarias ad profectiōem Indicam comparent, ne qua festinationi suæ obiiciatur mora. Bona iam pars idoneæ ad Indicum iter tempestatis abierat, cū à Sincapurano freto Malacam perrexere, Indiam petaturi. Quocirca Pereria sollicito suspensoque animo erat, veritus, ne nulla iam foret reliqua Malacæ nauis, quæ Franciscum transportaret in Indiā. Tum Xauerius, Desine, inquit, Iacobe, vereri, atque istam omitte curam. Antonius enim Pereria, nauis ad profectiōem parata, nos iam dudum opperitur. Prænuntiationem breui res ipsa comprobauit. Malacam vt ventū est, Antonium inueniunt, tertium iam diem Xauerij aduentum instructo atq; expedito nauigio præstolantem. Et simul comperiunt Malacam nuper à Iauis, barbara gente ac finitima, obsessam esse acriter, ac paulo post exemptā obsidione periculoque, omnia iisdem planè temporibus, quibus Franciscus prænuntiārat. Vt primū Xauerium ex Iaponia Malacam reuertisse fama vulgauit, extemplo magni ad eum concursus omnium ordinum facti sunt, reuersionem incolumitatemq; gratulantium,

Vaticinatio.

Malaca ingenti omnium gaudio & gratulatione excipitur.

tium,

tium. Quippe sollicitis omnium animis in Iaponiam soluens, tam longinquæ periculosaëque nauigationi commiserat se: simul autem illum in Iaponiam saluum atq; incolumem peruenisse Malacã nuntiatum fuerat, vlrro Malacensis ciuitas, supplicatione ad Societatis IESV templũ indicta, & immortalis Deo publicè gratulatione facta, satis ostenderat, & quã vnice diligeret Xauerium, & quã bene de Iaponica eius expeditione speraret. Quocirca eius reuersio, cũ lætis de Iaponum conuersione nuntijs, multiplex vniuersæ ciuitati attulit gaudium.

CAPVT IV.

Goæ Socium moribundum sanat: res à Socijs gestas cognoscit.

FRANCISCVS Malacę in gratiam Sociorum Malacensium paucos dies moratus in nauim iamdudum paratam conscendit, & secundo cursu appellit Cocinum. ibi pari omnium lætitia & gratulatione excipitur. Cocinum Franciscus tenuerat, cùm iam naues Goam petentes essent vela facturæ: mox igitur expeditũ nactus nauigiũ, summa celeritate aduolat Goam. Vt primùm in terram egressus est,

*SimulGo-
am venit,
agros in-
uifit.*

est, ex consuetudine ad valetudinaria, priusquam ad Societatis domicilium, contulit. Inde ægros blandè solatus, domum aliquando venit, summè à Socijs expectatus. Ibi post mutuas salutationes amplexusque, fraterni amoris indices, ne humanior in alienos quàm in domesticos foret, statim rogat, ecquis æger iaceat domi. Respondetur vnum esse omnino. E. vestigio Xauerius, priusquam se in cubiculum reciperet, hominem adit. Is tum, urgente vi mali, proximus erat morti: & desperata à medicis corporis salute, diem noctemque custodiebatur à Socijs animæ saluti consulentibus. Iamque omnia erant ad sepulturam ac funus parata: neque tamen æger ipse, etsi iam pene animam ageret, vitæ amittebat spem, interruptis ac moribundis vocibus dictitans, si Xauerij aduentus (in dies expectabatur) suum præuertisset obitum, eius utique meritis ac deprecatione per-

*Sociū mo-
ribundum
sanat.*

ditam valetudinem se recuperaturū. Nec ægroti spem Frācisus fefellit. moribundum salutatur, Euangelium recitat, interitu eximit. Quippe ille confestim releuatus morbo, paulò post prorsus conualuit: diuinitus & ægrum Xauerij aduentum expectasse, & Xauerium iter accessumque ad illum accelerasse crederes. Incre-

dibi-

dibiles inde fuerunt non domesticorum
 solùm , sed primariorum quoq; ciuium,
 Iaponicas res cognoscere expetentium ,
 gratulationes. Ibi Xauerius, se absente ,
 rē Christianam pariter Societatēq; reperit
 ingenti auctam incremento. Nam Goæ
 Lusitani cū Fratrum Franciscanorum *Franci-*
 & Dominicanorū egregiā industriā, tum *scanorum*
 Sociorum operā ex cultu euulsis vitiorum *& Domi-*
 fibris, in summa rerum omnium licentia *nicanorū*
 honestè pieque vivebant. Viri quippe *industria.*
 bellicosi ac pugnaces non modò sine si-
 multatibus , rixis, iniuriisq; , sed etiam
 sine concessis vulgo voluptatum illece-
 bris vitam degebant; vt portenti simile
 esset , eorum quæpiam habere pelli-
 cem. Ad eò cælestium mysteriorum vis
 militarem coërcebat licentiam. Sæpius
 namque in anno , & quoties in expedi-
 tionem mittendi forent , Confessionis &
 Eucharistiæ sacramentis sese armabant:
 diceres religiosos magis viros quàm mi-
 lites. Paulus item Francisci Vicarius No-
 socomio pauperibus curandis Goæ insti-
 tuto, ad id sustentandum ipsemet per vr-
 bem eleemosynas corrogabat, haud sanè
 minore incitamento piorum, quàm egen-
 tium commodo. Antonius quoque Go-
 mes Prætoris & Episcopi missu in Mala-
 uariam profectus, Tanoridis Regem nu-
 per

*Rex bapti-
zatus.*

per à Vincētio Franciscano conuersum
clamq; baptizatum, imbuerat Christia-
nis mysteriis præceptisque. Inde eundem
sermones hominum verentem perpule-
rat tandem, vt religionem metu duceret
potiorem; seq; Christianum palàm pro-
fessus Goam contenderet. Vbi omni ho-
nore apparatusq; ab Episcopo ac Prorege
exceptus, multis Dynastis ac Regibus ex-
emplo fuerat experiundæ Christianæ re-
ligionis, popularibus autem suis etiam
suscipiendæ. Neque interim Socij à Xa-
uero in varia loca dimissi non strenuè
pro se quisq; Domini vineam coluerunt.
In Comorino quidem promontorio;
quod Antonij Criminalis laboribus ex-
cultum, sanguine rigatum diximus, lætif-
sima animorum extabat seges. Quippe
ad CCCC. millia Christianorum capitū
censebantur: vt dubium sit, vitane illius
an mors Christianam rem magis auxe-
rit. Armuziæ verò, quam vrbem pulcher-
rimam opulentissimamq; in angustiis
ac faucibus sinus Persici sitam esse docui-
mus, Gaspar Berzeus Belga egregiè rem
gesserat. In ea ciuitate, propter Ethnico-
rum, Saracenorum, Iudæorumq; collu-
uionem, Christiani palàm cupiditates
suas soluerant, iàm degeneres, & patrij
rit⁹ prorsus ignari. Gaspar igitur Frãncisci
missu

*In Como-
rino Pro-
montorio
ad cccc.
millia
Christia-
norū cen-
sentur.*

Armuzia

missu institutoque corruptos ac deprauatos eorum mores breui correxit emendauitque; haud indignus illo magistro discipulus. Egregia eius facta ab alijs prodita sunt: quorum ego vnum duntaxat hoc loco commemorare non grauabor, vt ex vno facto fiat de cæteris coniectura. Fanum est Armusiæ amplissimum ac celeberrimum Mahometi sacrum. hic summa cæremonia ac religione Mahometes ab Saracenis colebatur. Gaspar ferre non poterat, debitum Christo cultum nefario desertori Christianæ Religionis adhiberi. Itaque diuino zelo incensus, facinus edidit memorabile. Carentium agmen puerorum ingētibus armatum crucibus ducens, luce palam fanum aggreditur: ipse cum cruce in mediam vociferantiū Saracenorum turbam irrupit primus: & inspectantibus attonitisq; miraculo barbaris, sex in eo tēplo per otium defigit cruces; sentires fanaticorum hominū furorem diuina virtute compressum teneri, ne quid ei nocerent, cui præclari facinoris Deus auctor fuisset. Idem planiūs rei exitu declaratū est. Quippe inuictæ crucis aspectus importunos illos vociferatores Saracenosq; vniuersos adeò fregit terruitq; , vt lymphatis similes, deserto in perpetuū Mahometis famo,

P. Gasparis Belgæ facinus memorabile.

Crucis vis.

fano, item vt dæmones solent, obiectu crucis repente diffugerent. Habitauit primò Caspar Francisci instituto in hospitali domo. deinde Armuziana ciuitas, eius ac Sociorū virtute perspecta, certum Societati domicilium ac templum extruxit. Quod vtrumque postea Societas certis de causis relinquendum rata, Dominicanis in Christi vinea magna cum laude fructuque desudantibus, pro sua erga sanctissimam illam familiam obseruantia, concessit vltro. Nihilò segnius in oppido Sancti Thomæ Cyprianus versatus est. Is cum eò venisset, concionibus atque exemplis adeò permouit oppidanos, vt Sedem Societati perpetuam suapte sponte traderent. Multa inibi, eaque præclara, Cyprianus diuinitus fecit, sed illud egregiū. Nauicularius quidā Christianam mulierem viro per vim ereptam imponebat in nauim, non inscio Nauarcho. Cyprianus, re cognita, cum tantum flagitium nulla ratione impedire quiuisset, pro suggestu vaticinans ita pronunciat: Coniugem à viro certi homines abduxerunt: sed haud ita multo post meritas Deo hominibusque luēt poenas. Quippe nauis, qua mulier aueritur, deperibit: & luscus fiet cæcus, & balbus mutus. Omnia profus, vti pronunciauit, euenerunt.

*Dominicanorum
laus.*

*Cypriani
virtus e-
gregia.*

runt. Nauis enim illa paucis diebus interiit. Nauarchus furore incitatus, nauiculario, qui luscus erat, alterum effodit oculum: ipse, ob insanam in naufragio vociferationē, ex elingui factus est mutus. Nicolaus quoque Lancellottus Colani, Balthasar Gagus Bazaini, Malacæ Franciscus Peres, Ioannes Beira in Moluco & Maurica, cæteri que Francisci socij alius alibi in neophytis alendis, Ethnicis que Christo pariendis, Christo ipso bene iuuate, haud sanè inutiliter elaborarūt. Vitæ autem sanctimoniam in tanta humanorum subsidiorum inopia, rerumque difficultate, mirè coluerunt omnes. Itaque domicilia Societati facilè compararunt, stablueruntque. Sub idem tempus Tanaæ (quod oppidum abest à Bazaino millia passuum xvii.) per Gasparem Confaluum Societati sedes quæsitæ est. vbi oppidani à Patribus ad Christianam pietatē eruditi, omnes ferè & boni coloni euadunt, & boni viri: magna autem puorum manus, pro cuiusq; ingenio ac propensione, partim in literis, partim in varijs opificijs exercentur; vt ex eadem disciplina simul cum honestæ vitæ ratione viuendi accipiant facultatem. Huc ad Patres, ab extremis Indiæ finibus, Indus religionis causa venit, affecta iam ætate,

& grandi macie torridus, eifmodi habitu ac ſpecie, vt vnus ex antiquis illis Anachoretis videretur. Is Chriſtianis præceptis breuiter eruditus, cùm puerum IESVM lactentem in gremio matris depictum conſpexiſſet in tabula; extemplo diuinum puerũ venerabundus amplexari cœpit; & protinus, quaſi alter Simeon, in Chriſti complexu de vitæ exitu admonitus, vrgeret Patres, inſtare vehementiũs, vt, nulla interpoſita mora, fieret Chriſtianus: imminere ſibi mortem, a deſſe ſupremum diem. Ergo quamprimum baptizatus, poſtridie prima luce moriens, cùm iam Dei ſalutare ſuſcepiffet, eſt dimiſſus in pace. Xauerius itaque de rebus que vbiq; gererentur, deq; difficultatibus ſuorum certior factus, pro cuiusque loci conditione ac neceſſitate non ſubſidia tantũ Socijs ſubmittebat, verũ etiam præcepta: quæ nos, ne hiftoriæ ſeries interrumpatur, hîc prætermittenda duximus, ſuo deinde loco expoſituri. Interim cùm cæteri omnes, lætis de Iaponia nuncijs alacres, præcipua lætitia laudeq; Iaponicas res vulgò ferrent; vnus qui geſſerat, inexplebili animorum diuinæque gloriæ cupiditate flagrans, paruũ quiddam præ ijs, quæ ſpè atque animo concepiſſet, imbutam Euangelio Iaponiam duce-

Indus, quaſi alter Simeon, à Chriſti complexu mortem obit.

ducebat. Iamdudum Sinas, frequentissimasque illas oppidis atque incolis regiones, ipsamque amplissimi orbis terrarum Regni spectabat Regiam, velut consummatum suæ peregrinationis munus, salutemque Orientis.

CAPVT V.

Legatione adornata, Sinas petit.

VIXDVM Goam peruenerat, (adeo de Sinis imminens illi cura erat) cum profectionem suam summo studio parare instituit; quicquid temporis intercederet, id morari Sinarum salutem ratus. Confestim igitur cum Alfonso Noronia, Indiæ Prorege, & Ioanne Albuquerque Goano Episcopo, de Legato ad Sinas mittendo transigit. Decretus est *Iacobi Pereria pietas & liberalitas egregia.* Iacobus Pereria, ob pietatem egregiam, summamque familiaritatem, à Francisco omnibus votis expetitus. Qui haudquam eius fefellit spem: quippe pro suo propagandæ religionis studio ita rem suscepit, ut in legationis instrumentum, ac donorum apparatus, maximam fortunarum suarum consumeret partem. In eo negotio conficiendo, eximia Xauerij celeritas extitit. Namque unius mensis spatio non tantum legationem, diplomata, litem

ras, munera à Prorege & Episcopo expressit; sed quæcūq; ad tam difficilē expeditionē opus erant, comparavit. Quam ad rem plurimum momenti habuit Alfonso Proregis, viri pij, & Francisci amicissimi, sedula liberalitas. Quippe & Legatum ei ad voluntatem dedit, & res omnes ad iter illud necessarias non impensius quàm maturius paravit. Ad hæc, totum negocium Alvaro Thardi, Malacæ urbis Præfecto, impensè per literas commendavit. Nihilò secius Xaverius, sui officij memor, interea dum legationem & profectioem in Sinas curat, quæ ad Indiam cæteraq; Sociorum loca pertinebant, curare pergebat. Nam Gasparrem Belgam, Armuzia euocatum, suum Vicarium eundemq; Goani Collegij Rectorem constituit, sapientissimis saluberrimisq; præceptis instructum. Eodem tempore Dium (Lusitani imperij propugnaculū est, in ostio Indi fluminis positum) Sacerdos cum suo administro missus, itemq; alij aliò, suis quisque monitis ad locum aptis ornati. Interim Matthæum Iaponem Goæ mors abstulerat. Igitur Bernardus Romā destinatus. Andreas quoq; Fernandus in Lusitaniam ad Regem, & Romam ad Ignatium, Societatis parentem, allegatus, ea mente, vt ad Iapo-

*Gaspar
Belga Frā
cisci Vica-
rius.*

*Dium op-
pidum.*

Iaponicam & scilicet Sinicam expeditionem Sociorū quamplurimos deduceret, & maximè idoneos. Xauerius porrò, *Caput literarum* quid sui consilij esset in Sinarum expeditione, in ijs, quas ad Regem Lusitaniæ *Francisci ad Regem Lusitaniæ* per id tempus dedit, literis ostendit his verbis: Tres omnino è Societate cum Iacobo Pereria Legato ad Sinas proficiscimur, eo consilio, vt Lusitanos captiuos in libertatem vindicemus; Sinarum Regem ad Lusitanorū perducamus amicitiam; Dæmonibus, & eorū cultoribus, bellum inferamus. Itaque Regi primū, deinde reliquis, cælestis Regis nomine denunciabimus, ne Diabolum posthac, sed Deum hominum conditorem, & IESVM Christum eorundem vindicem ac Salvatorem, colant. Audax inceptū videri potest, barbaros populos ac præpotentem opibus Regem adire, increpandi erroris gratia, prædicandæque veritatis. Verū illud ingentes nobis addit animos, quòd hanc nobis mentem haud dubiè Deus iniecit: idemq; nos bonæ spei ac fiduciæ adeò impleuit, vt eius benignitate freti, nihil de immensa eius potentia, quæ infinitis partibus Sinarum Regem superat, dubitemus. Multa præterea scribit Regi Lusitaniæ in eadem epistola, ex quibus incredibilis quædam eius animi magnitudo

tudo eminent, pari cum submissione coniuncta: simulque ardor ac studium singulare Christianæ religionis vel cum certo capitis periculo propagandæ. Sed ea nos, quia persequi operæ non est, hoc loco prætermittam in proprium referuamus volumen, quo ferme omnes Francisci epistolas, quæ in nostras manus peruenire, coniecimus. Goa discessurus, ut humilitatis & obedientiæ studium Socijs iniiceret, in cœtu Patrum Fratrumque, obedientiæ magister egregius, omnibus ad obsequendi studiū vehementius inflammatis, quod verbis docuerat, facto egregio confirmavit. Nam cum P. Gasparem Belgam Socijs omnibus Indicis sibi que ipsi preposuisset, eius genibus aduolutus, nouo more professus est, in eiusdem se potestate futurum: non minus cæteris quam ipso Gaspare attonitis rei admirandæ nouitate. Igitur extemplo reliqui ex intimo animorum sensu flentes, pro se quisque in genua procumbunt, idemque ex ordine profitentur, nullo detrectante exemplū, quod ipse occupasset Xauerius. Inde Socios vltimum illud visurus, mutuis perfusus lacrymis amplexatur: & ex omnidomesticorum sequi gestientium numero quatuor tantum delegit, non tam in Sinarum ducturus expeditionē, quam in Iaponiam.

*Christiana
humilitatis
exemplum.*

poniam subsidio missurus. Goa discessit xvij. Maias, anni post Christum natum M. D. LI I. magnum & sui & illius expeditionis desiderium relinquens. Prouectam in altum onerariam atrox vis tempestatis adorta in vltimum discrimen adduxit. Cùm maximè procella sæuiret, & cunctis, ac præcipuè Iacobo Pereriæ ipsi, nauarcho peritissimo, imminentis mali species ante oculos esset, Xauerius, percussis omnibus, quamuis trepida in re, impavidus stabat. Ac Pererium pauore torpentem intuitus, Bono animo esto, inquit, Iacobe; diuina nos prouidentia tegit. vtinam par esset fors nauis alterius, quæ nobiscum vnà soluit è portu, cuius breui conspiciemus indicia calamitatis. At verò onerariam hanc, qua vehimur, nauale coagmentauit, nauale dissoluet. Multiplici prædictioni deinceps multiplex respōdit euentus. Extemplo quidem vêtus cadere, procella sedari cœpit. Subinde tabulæ, vasa, cadauera per vndas fluitantia, nauis alterius naufragium ostenderunt. Porrò illa Pereriæ nauis trigesimo post anno in nauale subducta, vt dissoluta reficeretur, Xauerij vaticinationem tanto post tempore cōprobauit. Cæterùm Xauerius, octauo fermè quàm Goa solueret die, Cocinum appellit. Ibi Socios magnâ

Vaticinationis triplex.

& suâ & illorum lætitiâ cùm reuississet, de Comorinensium & Colanensium Sociorum necessitatibus certior factus, literas ad Gasparem Vicarium suum properè dedit, vt eis subueniret quamprimû: & quicquid in hoc genere fecisset, ad se primo quoque tempore perscriberet, satis gnarus, celerius ac diligentius prouidendum, qui sciret eius ipsius rei protinus reddendam esse rationem. Cocini paucos moratus dies, Malacã eodem mense contendit. In medio ferè cursu atrox procella vectores nautasq; in maximum adduxit metum. Præsentis periculi species omnium animos horrore perstrinxerat, cùm Xauerius, cæteris suam suorumq; vicem effusè deplorantibus, hilari vultu procedit in medium: bono illos esse animo, & omittere timorem, iubet. Statim conscensa puppi, sacrarum reliquiarum thecam funiculo religatam in fluctus deiicit: & simul Deum precatus in cubiculum recipit se, operam confitentibus daturus. Mirû dictu: extemplo venti cadunt, sedatur tempestas, sereno cælo cursus tenetur. Gratijs (vt par erat) diuino numini actis, sollicitudo, vt fit, in securitatem versa est. At Franciscus gubernatorem nauis, vt apud se esset admonens, valde vereri se dixit, ne in eodem itinere

*Tempe-
stas à Xa-
uerio di-
uinitus se-
datur.*

itinere alia ipsis non minora imminerent incommoda. Atque ita prorsus accidit. bis enim nauis latentes per scopulos ac saxa decurrens, prope fecit naufragium; factura fortasse, nisi preces eiusdem, qui præuiderat, periculum auertissent. Nec domestica solum in eo cursu discrimina, sed etiã externas calamitates dissimulanter denunciauit. Aberat etiam tum longè à Malaca, nec quisquam inde per eos aduenerat dies, cum subito vectores impensè obsecrauit, vt Deum enixè precarentur pro Malacensi ciuitate, quam eo ipso tempore afflictam crederet morbo. Diuinam præfagationem fuisse ostendit euentus. Vbi Malacam applicuerunt, urbem graui lue populatam offendunt. Is morbus ex recentis obsidionis angustijs ortus, primùm per ciuium capita vagatus est: post incolarum stragem aduenas quoque corripuit, & in classem, quæ modò è Lusitania aduenerat, serpendo peruasit. Cæterùm quanquam in illa ipsa naui, qua aduectus Xauerius erat, ad quadraginta homines eadem absumpsit lues, comitum tamen Francisci nullum Dei benignitate attigit.

CAPVT VI.

Malacæ Præfecto sacris interdicit.

XAVERIVS Malacæ à ciuibus, pro malis quibus urgebantur, benigniùs quàm à Præfecto vrbis exceptus est. Vt primùm in ædes Societatis venit, imminentis certaminis haud ignarus, Socios etiam atque etiam rogauit, impensis vt precibus Deo commendarent suam in Sinas expeditionem. Pertimescere enim se, ne humani generis hostis omni eam ope per suos administratos impedire moliretur. Nec vanus is timor fuit. Præfectus vrbis, minimè Lusitani ingenij homo, Iacobi Pererix, cui pridem infensus erat, obstare gloriæ cœpit. Apparebat quippe ingenti non solùm emolumento, sed etiam decori futurum ei, si Proregis Legatus tenderet in Sinas. Igitur primorum ciuitatis consilio atque operâ vsus, per causam obsidionis vrbis imminētis Iacobum Pereriam retinuit, quo minùs obire posset Legationem. Ibi Franciscus, de sua expeditione sollicitus, cœpit Præfecti animum omnes in partes versare. Cæterùm æmulatio non mentem solùm excæcarat, sed etiam aures occluserat. Non illum Episcopi Goani litteræ, non Proregis

regis diplomata, non allegationes & preces amicorum quicquam mouebant. Venit ad eum Xauerius, qui modò ipsius egerat negociũ cum Prorege: pecuniamq; illi mercedis nomine curarat. summa demissione orat pro amicitia, obtestatur per Christum communem Dominum, vti se cum Legato, quem Prorex Indiae destinasset, in Sinas ire permittat: ne cursum Euangelij impediatur aut moretur: ne hanc à Diabolo gratiam, quam ille tantopere velit, ineat: neu tam insignem Christi sanguini ac nomini iniuriam iniurat. At homo, hiante auaritia, qui Legationem illam iam spe & opinione deuorasset, non minùs ingratus in homines extitit, quàm impius in Deum. Quippe vecordia captus, non modò Francisci auctoritate, recentiq; merito, sed ne obiecta quidem religione commotus est. Et Franciscus miscens precibus minas, magnopere eum monere institit, denunciãs, cauere, ne in Proregis Indiae, Regis Lusitaniae, Dei denique immortalis, incurreret offensionem iramq;: utpote qui in vno negotio simul omnium illorum auctoritatem numenq; violaret. Sed ille obstinatè abnuens, contemptim omnia eludebat. Incertus igitur animi Xauerius, cum cerneret vesanũ hominem nõ Re-

gis, non Dei reuerentia metuque tangi, consilium à necessitate petijt. Nunquam ad eam diem publicè se pro Apostolico Legato gesserat: verùm apud obstinatum animum nihil proficiens verbis, personam ab humilitate positam paulisper sumendam, præsentemque cælestis iræ terrorem illi incutiendum, existimauit. Ergo Pontificiũ diploma diu reconditum, tanquam è vagina gladium, educere decreuit, execrationesque & excommunicationes ostendere, quibus extemplo iugularentur, si qui suis in augenda religione conatibus obstare ausi forent. Non aliàs magis Francisci moderatio enituit. Quoniam tam atrox Deo potiùs quam sibi illata iniuria eius mouebat animum; quando ius obtinere nequibat suum, vt æquitatem animi obtineret, laborabat. Quocirca dolorem quamuis iustum vicit, iraque, cuius mirè potens erat, compressa, in tanta hominis insolentia nõ magis auctoritatem suam retinuit, quam modestiam ac lenitatem. Nam (qua erat in omnes homines beneuolentia) illud ipsum diploma ita protulit, vt non ad vulnerandum, sed ad minitandũ prolatum vellet. Cæterùm si lenitas nihil proficeret, seueritatem adhibere statuit; demumque, omnibus rebus antè tentatis, necessarium

illi

*Francisci
moderatio
in
signis
in
iniuria.*

illi vulnus imponere. Nec moderatiùs In excom-
quàm prudentiùs rem exsecutus est. Vt municatio
sine turba ac tumultu res ageretur, opti- ne infligē-
mum factu ratus per internuncium, Iapo- da mode-
num morè, negotium gerere; impotentis ratio.
Præfecti congressum ipse vitauit. Ioan- Iaponum
nem Soarium, Malacensem Vicarium, more per
adit: rem ostendit: negotium vt susci- internun-
piat, precatur. Cùm ille se verò id non pro tium agit
suo munere magis quàm pro amicitia se- cum Præ-
dulò facturum recepisset; libellum sup- fecto vr-
plicem apud eum Franciscus relinquit, bis.
indicem non minùs modestiæ quàm po- Xauerij li-
testatis suæ. quem nos libellum operæ- bellus sup-
pretium duximus historiæ intexere, quo plex.
magis appareat Xauerij in tam acerba
iniuria æquitas animi moderatioque. Is
igitur est huiusmodi: Paulus III. Pont. “
Max. nostri Regis rogatu me in Orien- “
tem ad Ethnicorum conuersionem lega- “
uit; vt, quantum in me esset, Euangeli- “
um diuulgandum, & mundi effectorem “
ab hominibus ad eius similitudinem con- “
ditis agnoscendum colendumq; curarè. “
Quod negocium vt cumulatiùs ac maio- “
re cum auctoritate perageretur, idem Põ- “
tifex me Legatum Apostolicum creauit: “
eiusque rei testes Pontificias literas cum “
diplomata ad Regem Lusitaniæ misit, “
vt ipse, si videretur, (quoniam quidem e- “

,, ius efflagitatu me huc legabat) hisce præ-
 ,, fidiis auctoritatem instrueret ac muniret
 ,, meam. Rex igitur, cum ad eum Olyfip-
 ,, ponem eius accersitu venissem, ipse mihi
 ,, Pontificium diploma, Legationis Apo-
 ,, stolicae testimonium, simul cum Regiis
 ,, literis tradidit. Hæc ego, ut primum In-
 ,, diam attigi, Ioannem Alboquercium Go-
 ,, anum detuli Episcopum, qui, uti par fuit,
 ,, & agnouit, & approbavit. Itaque idem
 ,, ratur Christianam rem apud Sinas bene
 ,, geri posse, eò me allegavit ea mente, ut
 ,, veram illis populis ac salubrem expone-
 ,, rem religionem. Id adeò ex eiusdem ad
 ,, Sinarum Regem epistola cognosci licet,
 ,, quàm tibi eo misi, ut in ea Episcopi super
 ,, mea in Sinas profectioe sententiam per-
 ,, spicias, & voluntatem. Prorex autem In-
 ,, diæ, è re diuina esse credens tutò me in
 ,, Sinarum fines penetrare Iacobum Pere-
 ,, riam mecum ad Sinarum legavit Regem.
 ,, Id ita esse, eiusdem Proregis madata ac li-
 ,, teræ Iacobo datæ, testantur. Franciscus
 ,, item Aluarus, Arcis Goanæ custos, idem
 ,, Regius Procurator, & Regionum nego-
 ,, tiorum Cognitor, omnia, uti Prorex præ-
 ,, ceperat, fieri imperavit. Atqui Mala-
 ,, censis Præfectus iter tam acceptum Deo,
 ,, tam hominibus salutare, tot tantisque
 ,, auctoribus initum morari, Euangelioq;
 ,, obsta-

obstare non veretur. Hic ego te Dei, & Episcopi Goani, in cuius potestate es, nomine vehementer oro quæsoque, ut, quoniam Episcopi hoc loco personam geris, Præfecto urbis decreta Pontificia, quorum initium est; Qui verò de cætero; (quibus decretis, quicumque Legatis Apostolicis impedimento sunt, anathemate feriuntur) diligenter explices; eumque per Deum obtesteris, ne iter nostrum ex Proregis & Episcopi auctoritate susceptum inhibeat. Sin minùs, denuncies, ei statim sacris interdicti, non quidem Episcopi, aut tua, aut mea auctoritate, sed Sanctorum Pontificum, qui decreta illa & canones condiderunt, suprema vi ac potestate. Quocirca eum per IESU CHRISTI, Domini nostri, mortem plagasque meis verbis obsecrabis, ne in tam graues pœnas Ecclesiasticas præceps ruat. Nam longè profectò maiores, quam putat, Deo exsolueret pœnas. Hunc ipsum deinde libellum supplicem, simul cum Præfecti responso, ad me remittas oro, ut Episcopo testis sit, non negligentiam meam factum esse, ut profectionem in Sinas de ipsius sententia susceptam omitterem. Id autem quamprimum ut peragas, te vehementer etiam atque etiam rogo. Abbit enim tempestas ad Sinicam navigationem.

tionem idonea. Id si feceris, eâdem operâ
 Deo rem gratam, mihi exoptatam, fece-
 ris. Neque enim adduci possum, vt cre-
 dam, Præfectum vsque eò durum ac fer-
 reum esse; vt, decretis Pontificiis cogni-
 tis, non continuò nos dimittat. Ergo Vi-
 carius, hoc Francisci libello & precibus
 adductus, Præfectum conuenit, seuerè
 denuncians, extemplo ei Pontificia au-
 ctoritate anathema infligi, nisi desistat
 Francisci conatibus obstare. orat per
 Christi mortem ac vulnera, ne commit-
 rat, vt mortiferam plagam accipiat, sum-
 mo dedecori iunctam. caueat ne se tam
 graui & inexpiabili obstringat scelere,
 pro quo haud dubiè maiora omnium o-
 pinione supplicia cælesti numini sit datu-
 rus. Sed surde erant aures vesania obstre-
 pente. Ne Pontificali quidem auctori-
 tate, & anathematis fulmine intentato,
 homo inuidus (adeò nihil nefas inuidiæ
 est) incepto destitit; vt satis appareret,
 non tam hominis illam pertinaciam esse,
 quàm Satanæ Sinarum Regno ac suæ di-
 tioni pertimescentis. Ægre tandem ab
 illo impetratum; vt pateretur Franciscum
 in Sinas abire; vt autem Pereriam Lega-
 tum dimitteret, nullo modo exprimi po-
 tuit. Ita constituta Legatio, consiliumq;
 omne Xauerij (quod postea ostendit e-
 uentus)

*Legatio in
 Sinas im-
 pedita.*

uentus) impotentis hominis vitio ad nihilum recidit. Tum verò Franciscus tam projectæ audaciæ infestus, ne quis in posterum tale aliquid auderet, edendum sibi duxit exemplum seueritatis suæ. Itaque Præfecto urbis, eiusque administris ac satellitibus, nominatim sacris interdictum esse Pontificia auctoritate rite pronuntiandum curat; non quidem ut eis infligeret vulnus, sed ut faucij iam infectum agnoscerent. Quippe Xauerus ipse dixisse fertur, Nunquam se quidem cuiquam auctorem futurum tam grauē alteri excommunicationis plagam imponendi: tamē omnino effecturū, ut qui Pontificū decretis propter contumaciā vulnerati iam essent, eorum vulnera omnibus aperirentur; quo cæteros illorum pœna à simili vecordia deterreret, ipsos verò saltem admoneret pudor, ut prope rē tam fœdis vulneribus remedium quærerent. Cæterum haud leue in eo certamine vulnus accepit Xauerus. Satis constat ex omnibus ærumnis ac molestiis, quas in omni vita plurimas maximasque perpeſsus erat, nihil vnquam illi acerbius accidisse, quàm quòd tam salubris profectio ab eo impedita foret, à quo adiutam oportuisset. Itaque ille mœstus non tam suam quàm Præfecti vicem, ipsius vitio

*De excommunicationis
Xauerij
sententia.*

peri-

*Vaticina-
tio gravis.*

*Malacensi
Præfecto
pœnitenti-
am à Deo
precibus
impetrat.*

periclitātis, cum gemitu exclamasse dici-
tur. Enimuerò breui ille humani diuini-
que iuris violator insanam pecuniæ &
honoris cupidinem non pecunia solùm
& honore, sed etiam corpore (vtinam
non etiam anima) luet. Subinde tem-
plum, quod ex aduerso erat, intuens,
genua posuit; supinisque manibus num-
men illi propitiare cœpit. Igitur manan-
tibus lacrymis exclamat: Te ego, IESV
CHRISTE, Deus cordis mei, per acerbis-
simos tuæ necis cruciatus obsecro obte-
storque, vt intuearis ipse tuas cicatrices,
quas æterno Patri assiduè pro nobis o-
stentas: easque salubres etiã misero illi esse
velis, vt malis edoctus, tua benignitate a-
liquando resipiscat. Nec irritæ preces, nec
vana prædictio cecidit. Haud ita multo
post ille, cum & alia multa per summã in-
iuriam fecisset, & eodem ore atque au-
dacia, qua Xauerij auctoritatem contem-
pserat, Proregis contempisset imperium;
memori numinis cœlestis irâ in arrogan-
tiæ cumulo debitas pœnas exsoluit. Con-
festim namque homini contumaci, quasi
deficere ab Rege moliretur, Proregis ius-
su iniiciuntur catenæ. Mox, ita vt erat
vinctus, Goam ad Proregem, inde in Lu-
sitaniã ad Regem abripitur. Ibi bonis
malè partis spoliatus, notatus ignomi-
nia,

nia, æternis addictus vinculis, lepra in-
super teterrima coopertus interiit; vt
non magis Rex imperium, quàm Deus
numen suum, vindicasse videatur. Cæ-
terùm malis fatigatus oculos tandem a-
peruit, & vitæ labes salubri pœnitentia
expiauit.

CAPVT VII.

*Fracto Legationis consilio, nihilominus
in Sinas pergit*

NEc verò, fracto consilio, inuictus
Xauerij animus fractus est; sed sibi
non tam cum hominibus quàm cum
communibus hostibus esse certamen ra-
tus, ne quid omnino Satanæ cederet,
summa ope contrâ tendendum putauit.
Famâ acceperat, in Sinarum Regno cu-
stodias esse maximas ac refertissimas vin-
ctis: peregrinos autem, qui sine fide pu-
blica in Sinas penetrassent, æternis vin-
culis mandari solitos. Quod terrori aliis
fuiſſet; illi inuitamento fuit. Iam tum
Christi hominumque amore ardens,
sempiterno carceri se deuouebat, vinctis
primùm, deinde per eos cæteris, Euan-
geliũ vulgaturus. Namq; spem concepe-
rat,

*Studium
propagan-
da fidei.*

rat, si qui vincitorum Christi fidem secuti essent, hos deinde emissos familiam quęque suam ad Christum aggregaturos: insuper, si Deo cordi foret, curaturos, vt ipse quoque vinculis exemptus, Christianam religionem propagaret. Itaque et si videbat hominum improbitate humanū sibi auxilium in difficili ac periculoso negotio ereptum esse; nihilo secius tamen diuino fretus præsidio in Sinas pergere statuit, rem per semet vtcunque tentaturus; vt, si minus ipse in Sinarum Regnum penetrare posset, at certè aperiret Sociis aditum, & posteris exemplum vel facti vel conatus relinqueret. Ergo Balthasarem Gagum, Duartem Syluam, & Petrū Alcaceuam, socios & comites suos, dimittit in Iaponiam: ipse verò, vno sibi socio & Sina interprete relicto, Malaca discedit. In vrbis porta puluere de calceis

*Puluerem
de calceis
excudit.*

*Denuncia
tio calami
tatum.*

(vt Christus præceperat Apostolis) excusso, ciuitati cælestem iram, multasque & graues denunciat clades. Et denuncia-
tioni respondit euentus: nam breui bel-
lis, fame, morbis vrbs ita vastata atque
exhausta est, vt ex celeberrima ciuitate ad
solitudinem propemodum redigeretur.
Cæterum Xauerius, quamquam Pereri-
am Legatum ob impeditam Legationem,
maximosq; frustra in eam rem sumptus
factos,

factos, mœrere non ignorabat, eum tamen, ne mutuus conspectus, vt fit, vtriusque auget mœrorem, discedens alloqui non sustinuit. Itaque illius sollicitudine magis anxius, quàm sua, amicissimum hominem è nauì per lïteras solatur, pollicens illam damno implicatam contumeliam & emolumento ipsi & honori futuram. Idquæ ita postea accidit: nam ab Rege Lusitanix (cui Franciscus eum impensè commendauerat) magnis vel copiis vel honoribus auctus est, ornatusque. Xauerius igitur Sinas petens, in Pererix Legati nauim, ipso relicto, conscendit eiusdem permisso: vt nauis illum de amantissimi hominis non minùs desiderio, quàm beneficio, admoneret. Sub projectionem ad eum in nauim Vicarius venit, rogans, vt ad Præfectum vrbis salutaturus eat priùs, quàm soluat Malaca: videat ne sermonum præbeat materiam, si, prætermisso salutationis officio, tanquam ab alienata voluntate discedat. At Franciscus, diuini honoris magis studio quàm iusta inflammatus ira; Egône, in- *Excommu-*
quit, vt hominem è fidelium communio- *nicati con-*
ne eiectum ad eam salutandi causa? E- *gressum o-*
nimuero nunquam posthac neque ego *mihi ope*
illum, neque ille me visurus est in hac vi- *uitat.*
ta, ne post mortem quidem, nisi cùm a-
pud

pud summum illum Iudicem in val-
 le Iosaphati eum accusaturus sum ,
 quòd in probissima turpissimaque cupi-
 ditate obcæcatus, tantam animorum im-
 pedierit messem. Nam rumores & suspi-
 ciones hominum neutiquam vereor,
 cùm satis constet ei sacris interdictum
 esse: proinde eius sermonis congressus-
 que contagionem omnibus defugien-
 dam; idque mea potissimum auctori-
 tate exemploque declarari oportere. Quia
 potius periculum foret, inquit, ne mea
 execrandi hominis salutatio multum de
 Pontificia nota, deque excommunica-
 tionis detraheret pœna. Committerem
 utique, vt alij cum illo & congressu &
 colloquio sine vlla religione, me aucto-
 re, iungerentur. Quocirca suas secum i-
 pse res agat; me quidem amicum non
 habebit, quamdiu habuerit inimicum
 Deum. Hac oratione Vicarium conui-
 ctum cùm dimisisset, mense Iulio soluit,
 è Malaca quamprimum excedere festi-
 nans. Inde ad Sincapuranum fretum cū
 substitisset, amicorum haud parum me-
 mor, Iacobum Pereriam Legatum, recen-
 ti casu afflictum, rursus non amicâ magis
 quàm piâ epistolâ recreauit, enixè orans
 vt accepto vulnere consilio ac prudentia
 mederetur: atque illo ipso tempore aui-
 dius

dius quàm aliàs per Confessionis & Cõ-
 munionis Sacramenta Deo mentem ap-
 plicans, certam ab eo solatij peteret me-
 dicinam: seque ad diuinam voluntatem
 totum fingeret formaretque. Neque e-
 nim dubitandum esse, quin illa contumelia ac molestia in decus ac lætitiã
 esset ei aliquando cessura. Inde naviga-
 tione repetita, comites eius duo diuturnũ
 in morbum inciderunt, quibus in curan-
 dis subleuandisque assiduè Francisci be-
 nignitas patientiaque exercita est; ne cru-
 cis amatori vllò tempore deesset crux.
 Caterũ secundis ventis vsus, tertio mensẽ
 quã è Malaca soluerat, ad Sinas peruenit.

*Mœroris
 & arum-
 narum so-
 latia à
 Deo petē-
 da per Sa-
 cramenta*

CAPVT VIII.

*Sinarum fines frustra patefacere eo-
 natur.*

SINARVM Regio Asiæ pars est vltima.
 Spatio locorum, & oppidorum fre-
 quentiã, nulli earum gentium secunda.
 quippe eius longitudo amplius CCCC.
 leucarum, latitudo CCC. perhibetur;
 vrbibus autem habitatur ita frequenti-
 bus, vt, superante multitudine, etiã flu-
 mina ipsa distentis constrata nauigiis in-
 colantur. Ab Oriente ac Meridie Ocea-
 no cingitur: à Septētrionib⁹: muro latissi-
 mo ac penè infinito diuiditur ab iis Asiæ
 Scy-

*Sinarum
 regionis
 descriptio.*

*Sinarum
mores.*

Scythis, quos vocamus Tartaros: ab Occidente vltiorem spectat Indiam. Sinæ ipsi, pacis quàm belli artibus aptiores, vnius regis nutū intuentur. Nulli apud eos Reguli, nulli Dynastæ; Rex vnus in omnes æquè dominatur. Is per Præfectos prouincias administrans, ex his cognoscit grauiora cuiusque loci negotia. Præfectorum verò Seminarium non aula, sed Academia est. Quippe ipsorum legibus, Regis propinqui ac necessarii profus abstinent administratione Regni. Ex Gymnasiis viri eloquentia simul iurisque prudentia præstantes delecti, vrbibus ac Prouinciis, non vtique suarum ciuitatum aut gentium, præsent. Deos vulgò adeò contemnunt, vt, seu preces irritæ fuerint, seu grauior aliquis inciderit casus, Deos suos penates tanquam seruos accipiant plagis. Nullos apud illos, præter Magistratus, quorum, propter eximiam feritatem, numen horrent, Deos esse credas. Complura quidem haud sanè vulgaris traduntur de Sinarum moribus, quæ à nostro instituto aliena sciens prætereo. Cæterùm illud haud facile dixerim inhumanius sit an imprudentius institutum, quòd, cæterarum nationum fugientes mutuos vsus, terrore mortis aduenas omnes procul à suis arcent finibus.

*Sancianus
insula.*

Oræ maritimæ adiacet insula inculta de-
sertaque, Sancianus nomine, à continen-
ti passuum millibus circiter LXX. Eò Lu-
sitani ac Sinæ illa tempestate commercij
causa commeantes, ibidem stramine aut
ramis tuguria sibi, breuis diuersorij cau-
sa, raptim construiebant. Huc igitur Xa-
uerio quoq; sui commercij gratia peten-
te, insulæ oram legens gubernator dubi-
tare cœpit, an Cunianum portum, quem
peteret, esset præteruectus. Iamque ratus
adhuc procul abesse, vela facere parabat;
cùm hæsitanti Franciscus liquidò affir-
mat, eum portum iam esse præteritum.
Ille dubius animi supersedit primò; dein-
de, quia nunquam eum Xauerij affirma-
tio fefellerat, illi magis quàm sibi creden-
dum existimans, iactis anchoris, scaphã
in mare deijci iubet: certosque homines
properè mittit, rem diligentùs explora-
turos. Paucis horis intermissis, scapha
cum Lusitanis aliquot in insula diuersan-
tibus ad fidem rei faciendam reuertitur,
portum Cunianum, vti X A V E R I V S
confirmarat, præteritum esse renuncians.
Quo nuncio admirabundi nauetę concla-
mant, diuinitus profectò id X A V E R I O
indicatum memorantes: & sublatis an-
choris, conuersaque velificatione, repe-
tunt portum. Vbi fama ad incolas per-
lata

lata est, Franciscum Xaverium, celebre etiam illis locis nomen, aduentare; propter Lusitani omnes læti obviam se illi effundunt in littore. Ut terram attigit, mutua gratulatione perfuncti, pro se quisque hospitio talem virum excipere certabant. Ille, sine cuiusquam iniura certamen ita diremit, ut apud Georgium Alvarum, veterem amicum, sui que perstudiosum, diuerneret. Tum Lusitanos communiter obsecrat, ut sacram sibi ædiculam, quàm minimo sumptu, ex ramis & stramine excitarent: ubi rem diuinam faceret, ministraret Sacramenta, pueros ac seruos, ex sua consuetudine, catechismo erudiret. Extemplo illi libentissimis animis Xaverio gerunt morem. & satis strenuè administrata res est. In colle qui à summo æqualiter decliuis vergit ad portum, ædícula biduo stetit. Protinus ergo Xaverius, veteri instituto, sacra ibi ministeria impigre obire: & modò ægros in nauibus morbo afflictos omni obsequio recreare: modò egentibus subleuandis ipsemet à locupletioribus corrogare stipem: interdum cum Sinis mercatoribus quàm de ipsorum, quàm de Christianorum religione differere. In his laborib⁹ ac muneribus duos menses ac dimidiatū ingenti animi ardore consumpsit. Quæ res illū

etiam

etiam apud Sinas non minùs sapientia quàm sanctitate conspicuum fecit. Interim è Lusitanis ac Sinis percontabatur, ecqua tandem via reperiri posset Evangelij in Sinas inferendi. Verùm & Lusitani, & Sinæ ipsi, difficillimum negotium dicebant esse, periculiq; plenissimum. Regis quippe ipsius iussu omnia Regni claustra acribus septa custodiis teneri; omnes adit⁹ peregrinis penitus esse clausos, morte proposita & aduenæ introeunti, & indigenæ aduenam introducenti. Omnino iniussu magistratus alicuius continentem attingere peregrino homini nefas esse. Veniam autem ab eis petere neque Sinas audere, propter summum illorum imperij terrorem; neque Lusitanos posse, qui haud secus quàm reliqui aduenæ excludantur. Quocirca non Lusitanus, non Sina ullus omnino reperiebatur, qui in eius gratiam sustineret manifestum necis aut certæ seruitutis periculum adire. At Franciscus, vt erat inuictus ad ea quibus cæteri terreni solent, perpetua suorum conatum felicitate ad discrimen adeundum accenditur. Itaque statuit, quoniam nulla præterea rei conficiendæ patebat vita, per illa ipsa pericula rem aggredi; moliriq; omni ope atque opera, vt in urbem Sinarum aliquam

Sina aduenas excludunt.

Inuictus Francisci animo ad pericula.

occultè deuectus, Pratores adiuet, negotium transigeret. Hoc Xauerij consilium, tanquam audax ac temerarium, vulgò improbabant Lusitani. Igitur non defuerunt, qui eum pro amicitia ac familiaritate ab incepto deterrere summa viniterentur, orantes, ne se in acerbissimæ necis seruitutisquæ discrimen daret. Magistratus quippe (Lutias incolæ, Mandarinus Lusitani appellant) in legibus custodiendis adeò seueros, aut potius acerbos & crudeles esse, vt leuissimas obnoxas, nullo discrimine, indigenas ac peregrinos verberibus cedant vsque ad necem. Recens documentum, & quidem domesticum, esse Lusitanos quosdam, qui superiore anno, tempestate ad illorum litus eiecti, longè sauiores Oceani fluctibus Sinarum animos experti forent, verberibusquæ foedum in modum lacerati adhuc in carcere & squallore iacerent, incisa in perpetuum spe pristinae libertatis. Proinde quam rationem esse, omiſsa certa tutaquæ aliarum gentium cultura, vt efferatæ nationi Euangelium per vim obtrudas, in dubiam libertatis ac seruitij aleam ire? Et Lusitanorum denunciationem Sinarum consensus affirmabat.

*Sinarum
Magistra-
tuum cru-
delitas in
aduenas.*

*Zelus ani-
marum.*

Ad hæc Franciscus interritus (adeò diuinus amor sanctis viris potior humano timo-

timore est) non aliud magis se omni vo- , ,
 to expetere respondit , quàm vel morte , ,
 sua Sinarum salutem repræsentare. Quid , ,
 enim? Num ignorarent, quod ipsos iden- , ,
 tidem vsus doceret, cedere spei metum, , ,
 vbi maiora sint periculis præmia? An am- , ,
 bigerent, Sinarum ciuitates, si semel Eu- , ,
 angelij semen accepissent, propter ac- , ,
 curatissimum disciplinæ atque admini- “
 strationis genus longè vberimos fectus , ,
 edituras? Vt enim dubium esset, an pro- , ,
 sperè succederet quod conaretur; ita cer- , ,
 tum esse, conatum & obsequium suum , ,
 Deo gratum futurum. Nam vincula, cru- “
 ciatus, mortem denique ipsam pro Chri- “
 sto; beatitudinis & immortalitatis instar , ,
 sibi esse debere. Iam silentium imposue-
 rat amicis, cùm has curas maximè agi-
 tanti febris superuenit, qua per dies quin-
 decim afflctatus, demum, Deo bene iu-
 uante, conualuit quidem, sed ita, vt mor-
 bus ille aduentantis morris nuncius esse
 videretur. Cæterùm, vt conualescere cœ-
 pit, ad pristinos labores retulit se, nul-
 lius rei magis quàm otij & quie-
 tis impatiens.

CAPVT IX.

Transfigit cum Sina, vt se clam Cantorem inuehat.

NHILO autem segniùs idoneum aliquem mercatorem quæritans, à quo transmitteretur in Sinas, Lusitanos primum, deinde Sinas omni artificio tentare cœpit, multas rationes rei celandæ proponens, sibi que in tam honesto postulato vt gratificarentur obtestans. Verùm obstinatos ad cauendum animos nullæ artes, nullæ molliabant preces. Aurem omnium timor clauserat, abnuentium fortunas caput que suum manifesto periculo offerre. Itaque Franciscus non auxiliij modò, sed etiam consilij inops, fluctuabat animo. Ac ne quid deesset incommodi, eius comites grauis vrgebat morbus. Et Antonius Sanctæ fidei, natione Sina, Goani Collegij alumnus, quæ pro interprete inde vsque ab India secum aduexerat, Sinarum sermonem desuetudine oblitus, vsui esse iam nequibat; vtique cum urbanæ reconditæque eorum linguæ, qua Magistratus vti solerent, prorsus esset ignarus rudisque. At Xaue-
rius ad omnia inuictus, nihil que inex-

pertunt, nihil inausum relinquendum ra-
 tus, nihilo secius rem vrgerē institit, cō-
 fidens fore, vt *in Deo suo transgrederetur*
murum. Inter hæc haud parua res eius
 cupiditatem simul & fiduciam accendit.
 Eodem tempore comperit Sinarum Re-
 gem Legatos quoquò versus dimississe,
 exploraturos aliorum leges institutaque
 Regnorum. Itaque magna spes erat, gra-
 tum illi ac iucundum fore, Christianam
 legem ac disciplinam cognoscere. Ex ipsis
 etiam Sinis homines locupletes atq; ho-
 nesti, Francisci familiares, eum, vt ad Si-
 narum Regem sese conferret, magnope-
 re hortabantur, ex ipsius sanctimonia
 Christianam æstimantes religionem, iis-
 que libris, quos afferret secum, præcla-
 ram aliquam legem, suaque meliorem,
 contineri credentes. Enimvero his re-
 bus multo etiam magis excitatus XA-
 VERIVS, eam mentem ratus est Si-
 nis eorumque Regi datam diuinitus, vt
 Euangelium aliquando intraret Sina-
 rum fines, vrbesque incolis frequen-
 tissimas peruaderet. Ergo diuinæ spei
 ac fiduciæ plenus, omnes rei maturandæ
 vias tentare decreuit. Se enim aut sine
 vllō periculo magnoque cum rei Chri-
 stianæ emolumento ad Regem peruen-
 turum, aut, si quid grauius accidisset, in

*Crucis a-
mor.*

magno positurum lucro. Nam pro Chri-
sto excruciatum necari, quod summum
periculum videretur, id verò maximum
Dei beneficium duci oportere. Cæterùm
cedentibus, vt ferè fit, constantiæ diffi-
cultatibus, breui alius se illi interpres ob-
tulit. Inde Sinam mercatorem minimè
timidum nactus, spe ac pollicitationibus
solicitat atque impellit ad audendum.
Cùm sine præsentis pretio nihil spes effi-
ceret, pretium à mercatoribus Lusitanis
corrogat: & magno piperis numero,
quod erat aureis propè trecentis, cum illo
transigit, vti se cum interprete ac libellis
suis de nocte in Sinas quàm occultissimè
deportatum, in Cantonij portus littore
exponat ante lucem. Canton quippe op-
pidum portu nobile est in continenti,
millia passuum ab Sanciano circiter
LXXX. Ille igitur ad rem penitus occul-
tandam, ne caput suum committeret du-
biæ nautarum fidei, liberis suis seruorū-
que fidelissimis pro remigibus vti, Fran-
ciscumq; noctu parua nauiculâ transmit-
tere cogitauerat. Vltro etiam pollicitus
erat Xaulario, bidui aut tridui apud se re-
ceptum ac latebras, donec tutò emerfus,
Cantonis oppidi Præfecto sui in Sinas
aduentus exponeret causam. duo tamen
in hoc negotio pericula Xaulario ab ami-

eis denunciabantur: vnum, ne mercator, accepta per fraudem pecunia, fidem proderet, ipsumque; supprimendæ rei gratia in desertam aliquam insulam aut etiam in altum præcipitem daret. Alterum (vt sancta esset barbaro fides, eumque in Cantonio portu exponeret) ne Præfectus vrbis in aduenam, contra edicta Regis sine fide publica eò se insnuantem exempla ederet; verberibusque crudeliter cæsum aut vltimo afficeret supplicio, aut certè in perpetuam seruitutem redigeret. His ille alia haud paulo maiora opponebat discrimina, quæ cæteros latebant. Primum periculum dicebat esse, ne sua diffidentia veriùs quàm cautio Dei bonitatem ac prouidentiam offenderet, si prouinciam illius instinctu ac monitu susceptam homuncionum terricula excuterent. Deinde, ne Christo indignus foret discipulus, si eum non audiret denunci-

Matth. 10.

antem, *Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam.* Ergo satis gnarus, animi periculis pericula corporis esse longè leuiora, tutius ratus est per vitæ discrimina perrumpere, quàm animi salutem in discrimen adducere; utique cum haud difficilius quàm præclarius foret, Sinas, Deo fauente, inuitis eius hostibus peti, subigi que. Per id tempus mira res

accidit. Petrus Gerra, nauarchus haud ignobilis, Iaponiam petebat, iamq; portus, quem capere destinarat, in conspectu erat; cum repentè venti vis cecidit, malaciaque consecuta est tanta, vt per bidduum triduūmue nauis nil prouehi posset. Ergo tristis & indignabundus in Sinas cursum flectere parabat, cum repentè nauicula vectus ab Sinis (neque enim longè aberat oneraria) occurrit Xaue-rius. Qui nauarchum amicè salutatum bono animo esse iubet, monens, vt vela strenuè panderet: se quippe confidere futurum, vt, Deo fauente, secundus nauis ventus afflaret. Nec vana prædictio fuit. Vix expediuerant vela, cum nauis afflante Zephyro portum tenuit. Atque, vt diuinum extaret auxilium, nauis in portum delata, ventus in Africum est versus, eam, nisi portum iam occupasset, haud dubiè abrepturus in Sinas. Inter hæc Sinæ mercatoris, cum quo deciderat, reditum Franciscus opperiens, complures & ad Socios & ad amicos literas dedit. Primum quidem ad Gasparem Goni Collegij Rectorem, vt ex Episcopi auctoritate (adeò nihil sibi Legatus Apostolicus sumebat) Malacensibus illis, qui suæ in Sinas profectioi impedimento fuissent, Pontificia auctoritate interdictum esse

esse sacris, quàm primùm rite pronuncian-
 dum curaret: quo scilicet miseros illos
 lethalis plaga refricata aliquando reme-
 dij admoneret. Ad Franciscum etiam
 Peren scripsit, vt, Malaca redicta, cuius
 Prætor suam in Sinas profectionem im-
 pedisset, cum omnibus Sociis in Indiam
 discederet primo quoque tempore. Nec
 Iacobi Pereriæ sui oblitus, eius mæro-
 rem consolando per literas tertio leuauit,
 quarum literarum hæc est clausula, exi-
 miæ virtutis index. Vtinam nos aliquan-
 do in Sinarum Regis aula reuisamus:
 quanquam ego, si ad Sinas peruenero,
 spero futurum, vt ibi me aut seruitio ad-
 dictum, aut in Cantonis carcere Regiæ
 custodia vinctum offendas.

CAPVT X.

*Transmissione dilata, suum obitum
 prædicit.*

ECCE autem Sinarum conuersionem
 & martyrij palmam meditanri Xa-
 uerio nouæ magnæque difficultates ob-
 iectæ. Interea dum proxima spe lætus
 profectionem adornat suam, repentè
 nouum eius interpretem ab incepto si-
 ue occulta Lusitanorum ars, siue immi-

nentium suppliciorum terror, auertit. Ita-
 que timoris magis quàm fidei memor,
 Franciscum nihil minùs metuētem subi-
 tò deserit. Nihil tamen improuiso malo
 cessit Xauerij constantia. Sed cum veteri
 interprete, etsi parum idoneo, quòd Sina-
 rum linguam, vt diximus, non satis tene-
 bat, nihilo secius decreuit ire. Confestim
 igitur ad eum ex composito coeunt Lusitani
 mercatores, non Xauerij vice solliciti
 magis quàm sua. Circumfusi pro se quis-
 que precantur, vt incepto desistat ali-
 quando. Quòd si suo periculo non
 tangatur, at moueatur alieno. Agi ea in
 re non ipsius solùm, sed etiam Lusitano-
 rum omnium salutem. Prætores quippe
 Sinarum tanta audacia irritatos non vni-
 us pœna contentos fore; omne nomen
 Lusitanum ad supplicium vocaturos.
 Proinde ne amicorum fortunas, vitam-
 que ipsam, in eundem traheret casum.
 Quòd si certum ac deliberatum esset,
 fortunæ aleam tentare; at expectaret,
 dum opportuna profectio Lusitanas na-
 ues iniuriæ subtraheret. Tum Xauerius
 bonum illos animum habere iubet: se v-
 num vile caput, si quid impendat peri-
 culi, subire velle. Quocirca nihil o-
 mnino tentaturum, priusquam ipsi in tu-
 tum recepissent se. Illis ergo iter matu-
 ranti-

*Xauerij
 humani-
 tas in Lus-
 itanos.*

rantibus, Franciscus quoque ad expeditionem suam se instruebat. Cæterum in Sinarum fines eum penetrare, Deo utique cordi non fuit. Ne quid deesset difficultatis, mercatoris quoque illius Sinæ, quo cum transegerat, eum fides fefellit. Is quippe, siue casus alicuius interuentu, siue metu pœnæ, siue etiã Diaboli ipsius instinctu, non stetit promissis. Et Franciscus, cùm frustra eum diutiùs expectasset; denique suã transmissionis spem penè damnauit. Igitur nihilo fidelio- rem Sinam mercatorem quã interpretem expertus, consilij inops cogitationem in omnes versabat partes. Non tamen illum ab ingenti spe destitutũ defecit animus: quin potius humanæ opis desperatio diuinæ fiduciam accēdit. Diuinæ ergo bonitati confisus, nouam in Sinas transmittendi occasionem captare, ignarus transmittendum esse sibi propediem in cælum. Inter hæc noua illi, sed vana spes affulsit. Cognouit quippe Sionis Regem (quod Regnum Malacæ quàm Sinis propius est) legationẽ in proximum annum ad Sinarum Regem destinasse. Itaque opportuno nuncio lætus, nouæ legationi adiicit animum: statuitque, si Sina ille mercator ad tempus non occurrat, ipse ad Sionem nauigare, atque omni

ope adniti, vt cum Regio Legato penetraret in Sinas. Sed iam non in limine operum ac laborum suorum, vt sibi videbatur, sed in exitu stabat. Ergo dum, si vetus destituat spes, noua auxilia molies, Regnum Sionis cogitat, ad cælestem Sionis arcem vocatus est. Iam socium illum suum ægrotum, ne sibi in Sinas transmissuro oneri atq; impedimento foret, Lusitanis Indiam repetētibus benè commendatum deuehendum tradiderat, ipse cum Antonio Sanctæ fidei, alioque seruo, remanserat in Sanciano. Et post Lusitanarum profectionem nauium, Franciscus (vt spes pertinax est) adhuc mercatorem illi in Sinam expectans, consueta caritatis munia haud segniùs exequabatur, Satanam, à quo artes omnes ad suos conatus auertēdos adhiberi cernebat, Deo duce & adiutore victurus. Sed Deo, cuius *inscrutabilia cōsilia & inuestigabiles viæ* sunt, aliter visum; quippe eius conatu contentus, Sinarum conuertendorum decus (fortasse quod tum bene maturum tempus non erat) alijs reseruabat. Incenso itaque Xauerij agendi patiendiq; studio lætus, laboriosissimo homini veterum laborum, quos plurimos ac maximos sustinuerat, præmia persoluere, quã aditū ad nouos labores aperire, maluit. Igitur

eo dem

eodem ipso die, quo die in portum Cantonium trajicere destinarat, in morbum incidit, quo deinde extinctus est. Morbi occasio hospitis inhumanitas fuit. Sub discessum enim nauium Indiam petentium, etiam Francisci hospes, mutato consilio, desertoque iure hospitij, repente discessit. Subita impotentem animum seu cupiditas, seu dementia stimulauit; adeoque præcipitem egit, ut Xauerium veterem amicum atque hospitem salutare, nauemque in alia Sinarum insula emptam opperiri, festinatio prohiberet. Franciscus more suo rem diuinam faciebat, cum bonus ille hospes, omissio sacro, cui intererat, & hospite destituto, fugienti magis quam abeunti similis soluit ex insula. Sacrificio peracto, & precatione funebri pro mortuis de more facta, circumferens oculos Xauerius, hospitem abesse cernit. Quærenti quid illo factum esset; respondetur, eum prope admodum Malacam versus è Sanciano soluisse. Tum Franciscus: Enimuero (inquit) vereor ne illum consciëntia sceleris alicuius agitet, irato Deo. Quorsum enim ista tam præpropera festinatio? En aduentat uauis quam modo emendam curarat: eius tamen aduentum expectare grauat⁹ est. Sed abeat sanè Malacã,

*Franciscus
ab hospite
destitutus
in morbum
incidit.*

*Duplex
vaticinatio.*

vnde

unde abiturus est nunquam: ibi enim vitam amittet miser. Ex duabus prædictionibus alteram mox, alteram deinceps, euentus excepit. Vix, qui aderant, è templo exceſſerant, cùm nauis illa repente comparuit, mirātibus omnibus, & Xauerium tanquam diuinum hominē intuentibus. Hospes verò (vti poſtea cognitum eſt) paucis diebus, quibus Malacam venerat, cùm lignatum iſſet in ſyluam, à latronibus interfectus periit, fœdam ac miſeram mortem ſortitus, quòd Francisco cauſa immaturæ mortis fuiſſet. At Xauerius, haud ignarus ſibi propediem è vita migrandum, idipſum familiaribus prædixit, nō admirabili magis quàm ſalubri ratione. In circulo Luſitanorum cùm eſſet, Numerum inite, inquit, diligenter eorum, qui hîc ſumus: nam intra annum pleriq; noſtrūm moriemur. Vaticinatio verior fuit quàm lætior. Namque è ſeptem, qui tum aderant, quinque eo anno ſunt mortui, ex quibus ipſemet Xauerius fuit, haud dubiè imminentis ſibi mortis & gnarus & vates. Et iuſdem ferè diebus Franciſcum, diuinitus mortalitatis oblitum, ingens Dei viſendi cupidus cepit, haud leue proximæ beatitudinis pignus. Itaque in epiſtola quadā ſcripſit, tametiſi ad id tempus vitam ſibi ſup-
 pedi-

peditari optasset, ad Christi obsequium, Christianique nominis propagationem; tamen iam eos igniculos ardenti diuinæ Maiestatis visendæ fruendæque desiderio refrixisse.

CAPVT XI.

Sanctissime moritur.

INHOSPITALIS discessus hospitis necessitatem imposuit Xauerio victus emendicandi. Eoque grauior eum inopia vexauit, quo arctiora omnia tum Lutiarum custodiæ fecerant, ne quis annonam ex Sinarum finibus exportaret, intentiore cauentes cura. Quod ille incommodum, Euangelicæ paupertatis magis quam suæ necessitatis memor, libentissime perfererat. Itaque nouum hospitem nequaquam sibi quærendum, sed precario victu defungendum existimauit. Verum etsi animus patiendi auidus fortiter occurrebat tantis rerum omnium difficultatibus incommodisque; corpus tamen, vtpote iam confectum ætate, assiduus laboribus, & scilicet recenti morbo, ex quo nondum satis conualuerat, necessario frangebatur. Ad hæc angebant eum ingentes animi curæ, quas ex desiderio sue in Sinas profectiois capiebat. Itaque *Recidit in morbum.* æger non corporis solum, sed etiam ani-

mi, cum petisset anima sua ut moreretur, XII. Kal. Decembris recidit in morbum. Missæ sacrificium pro mortuo fecerat, cum mortifera illum febris inuasit, quæ aditum ei ad æternam vitam aperiet. Igitur cum feбри ad nauim, qua aduectus erat, recipit se, simul visendi de more ægros, simul inter eos diuersandi studio. Sed tertio decimo die ingrauescens morbus, cum iactationem nauis ferre non valeret, remigrare eum coëgit in terram. Lusitanus igitur quidam talem virum miserè feбри æstuantem, iacentemque in publico conspicatus, misericordiaque captus, extemplo eum benignè inuitat hospitio, ac domum suam (ea erat deserto in colle casa veriùs quàm domus) deductum pro rerum inopia liberaliter tractat. tum eius saluti consulens rogat atque obsecrat, vt incidi sibi patiatur venã. Et Xauerius, quanquã non ignarus quales tandem medicos deserta haberet insula, tamen ait, se in rebus omnibus, quæ ad curationem corporis sui pertinerent, omnino in medentium fore potestate. Idque alacriùs fecit quàm dixit, vnde-
 cunque obedientiæ materiam quærens. Sanguinem misit non sine spasms ac distensione neruorum. Dolorem corporis subsecutum est fastidium ciborum omnium;

*Tugurio
excipitur
à Lusita-
no.*

*Dicto au-
diens est
medico.*

*Morbi do-
lores.
Cibi fasti-
dium.*

mnum; quanquam cibi nulli ægrotis idonei suppetebant, præter paucas amygdalas, quæ à Lusitano nauarcho traditæ, ad eum perlatae sunt ferò. Iam enim cibum adeò fastidiebat, nihil vt fumerò omnino posset. Interim satis gnarus sibi adesse supremum diem, quæ secum in casam illam extulerat, ne per morbi sui occasionem perirèt, in nauim referri iussit. Biduo iam inedia traducto, cum morbus magis magisque ingrauesceret, magis etiam Francisci patientia ac virtus enituit. Humanis subsidijs omnibus destitutus inita iam hyeme, in tugurio ventis atque imbribus peruiò iacebat quintum decimum iam diem, maximoque pestiferæ febris iactabatur æstu. Cæterum incommoda omnia ac vim morbi æquissimo subibat animo, patientia autè tanta, vt nihil suprà. Nullum profus eius verbum excipiebatur, aut de grauitate morbi querentis, aut vllam circumstantium opem (vt in grauibus morbis fieri solet) implorantis: contraque omnia dicta & gestus erant tales, vt satis appareret, morbum, velut solidæ virtutis æternæque materiam gloriæ, ab eo in diuini beneficij loco numerari. Vnum scilicet ægrè ferebat, naturali se vulgarique morte extingui in lectulo; omnibusque expetitam votis martyrij

*Patientia
eximia.*

pat-

palmam sibi penè in manibus infringi.
 Cæterùm haud ignarus, martyrij decus
 donum Dei esse gratuitum, quod sæpe
 negetur expetētibus, aliud agentibus of-
 feratur; ad diuinæ prouidentiae rationem
 animum composuit suum, tam insigni
 beneficio se indignum existimans. Inde
 vis mali vehementior penitus insitam
 Francisci sanctimoniã declarauit. Nam-
 que vt in cæteris ferè, cùm vrgentur
 morbo, tum maximè vitiosa se prodit
 natura, ita in Francisco tum præcipuè
 solida atque egregia pietas emicabat.
 Quippe eadem propemodum faciebat
 moribundus, quæ sanus facete coufuerat:
 nunc, defixis in celum oculorum obtu-
 tu, læta fronte ac vultu cum Christo Do-
 mino, quasi adesset, colloquēs; nunc Psal-
 morum versus piè admodum vsurpans,
 identidemque illas iterans voces, IESU fi-
 li Dauid, miserere mei: tu autem pecca-
 torum meorum miserere. Mater Dei,
 memento mei. Hisce aliisq; eiusmodi vo-
 cibus biduū extraxit. Aderat iam illi su-
 prema hora. Igitur Christi crucifixi effi-
 giem manu tenens, intentisq; oculis in-
 tuens, crebros edere gemitus, & subinde
 succlamare, IESU Deus cordis mei, lacry-
 mas precibus miscens, donec eum vox
 pariter ac vita defecit. Ita ad extremum
 vsque

*Decedit. è
 vita.*

vsque spiritum fortissimè cum morbo ac
 morte luctatus, quarto Nonas Decem-
 bris (qui dies S. Bibianę virgini sacer est)
 IESVM & MARIAM sæpius inclamans,
 æquissimo animo obdormiuit in Domi-
 no: atque ad eos ipsos, quos viuus in vi-
 sceribus, moriens in ore semper habue-
 rat, migravit in cœlum. Vultus adeò hi-
 laris mansit ac lætus, vt species ipsa cor-
 poris animi beatitudinem indicaret. De-
 cessit annos natus circiter L V. deceennio
 iam expleto post suum in Indiam aduen-
 tum, anno post Christum natū M. D. LII.
 vir planè admirabilis cum veris virtuti-
 bus, tū verò incredibili animi magnitu-
 dine, studioq; conuertendorū Ethnico-
 rum. Nullum vnquā laborē aut discri-
 men Dei causa recusauit: & Indorum fi-
 nitimarumq; gentium salute nō conten-
 tus omnem Orientem complexus est ca-
 ritate illa, cui nimis angustus ad beneme-
 rendum orbis terræ videbatur. Itaq; Eu-
 angelio ac Societate toto penè Oriente
 disseminatis, in ipsa cura ac meditatione
 Cantonij portus petēdi, defunctus huius
 vitæ fluctibus, æternæ felicitatis tenuit
 portum, Sinas præsentibus apud Deum *Mortuus*
 precibus adiuturus. Nec verò dubitan- *aditū pa-*
 dum est, quin eius iam beati assiduæ ad *tesecit in*
 Deum preces aditum in Sinas patefece- *Sinas.*
 rint

rint non tantùm Societati IESV, sed Lusitanis mercatoribus, Christianæque religioni. Nam paulo post Francisci obitum, ad Cantonium portum accedendi, ibique commercij causa commorandi, vulgo facta copia est Lusitanis. Et eorum opinio fuit, Xauerium suis precibus obseptos Sinarum fines aperuisse. Anno autem post Francisci excessum circiter xxx. remissa paulisper à Sinis finium custodia, Patres aliquot è Societate IESV, Francisci virtutis æmuli, aliquando penetrarunt in Sinas, ibique Deo propitio Christianæ religionis fundamenta iecerunt.

CAPVT XII.

Vina in calce sepelitur.

Lusitanorum sensus in morte Xauerij.

VBI Francisci mortem fama vulgavit (quippe febris perniciosior quàm minacior omnes præter ipsum fefellerat) Lusitani penè omnes, qui reliqui erant in insula, tam tristi nuncio exanimati, confestim ad eius velut ad communis parentis funus conuolant. Ac primò gemitibus ac lamentis tota circa tugurium personabat area: deinde triste silentium consecutum est, ad contemplandum Xauerium dolore conuerso. Cæterùm eius

corpus, imaginem animi, effigiem celestis felicitatis, intuentès, fletum integrabant; iucundissimoque aspectu neque animos neque oculos satiare poterant. Corpore Franciscus fuit satis amplo robustoque, staturâ procerâ, iustam haud sanè multum excedente, colore candido, facie honesta ac liberali, vultu hilari quidem, sed viuido & ardenti, cæsijs vegetisque oculis, naso modico, barba & capillo naturâ nigro, sed iam ætate, aut curis potiùs, cano; vestitu tenui vulgariq; sed mundo. Tunica talari, vt suprâ diximus, induebatur (Indorum ritu Sacerdotum) distincta, vt togæ etiam vicem haberet. Itaque subibat spectantium animos eximia illius comitas benignitasque in omnes singularis: magnitudo animi periculis ac difficultatibus inuicta: mortis, cuius cæteri nomen horrent, perpetua contemptio: diuinæ gloriæ ac religionis proferendæ infinita cupido: submissio magnitudini animi par: pietas ac sanctitas prorsus egregia. Igitur illâ suauitatem morum, illud exemplū fortitudinis, illud ægrorum auxilium sibi ereptū, talem præconem religioni, tantum præfidiū ademptum esse rebus humanis, nouum sydus, quod perpetuæ penè Indorum nocti illuxisset, quod Euāgelij lucem

*Francisci
forma ac
figura.*

caliganti attulisset Orienti, subitò occidisse querebantur. Quem propagaturum in vltimas terras religionem? Quem ægris Lusitanorum corporibus atque animis salutifere? Quem in Francisci locum successurum? Interea dum Lusitani grabato circumfusi iucundissima Francisci specie memoriaque oculos & animos pascunt suos; tantamq; iacturam, lacrymarum pleni, suiq; iam immemores, lamentantur. Antonius interpres, qui Francisco ægrotanti ac morienti præstò fuerat, accutrit ad nauim, Sacerdotalem Francisci habitum (ibi enim asseruabatur) petiturus. Lusitani qui erant in nauim, Xauerij obitu nunciato, obortis lacrymis crebros ediderunt gemitus; non præsentis sui tantum, sed futuro quoque Pereriæ domini sui absentis dolore percussi. His igitur comitatus interpres, non sine fletu domum reuertitur. Francisci deinde corpus sacerdotali vestitu ritè indutum, de sententia Lusitanorum, ligneo loculo (vt Sinarum mos est) includere statuit: Quod quidem diuino potius quàm humano consilio factum ostendit euentus; vt ea scilicet, quæ sancto corpori diuinitus contigerunt, essent hominibus notiora. Corpus igitur arca lignea inclusum, postero die multis prosequen-

Sacerdotali vestitu sepelitur.

tibus

tibus effertur: & funere, quantis maximis
 in illa rerum inopia studijs potuit, cele-
 brato, in ipso portus littore ritè manda-
 tur sepulturæ. Iam terram erant iniectu-
 ri, cùm repentè, diuino vtique instinctu,
 placuit, ad carnem exedendam, viuam
 corpori calcem adhiberi; vt nuda deinde
 ossa in Indiam deferrentur. Itaque aper- *Loculo vi-*
 to loculo magna vis calcis inditur, quæ *ua calx*
 citius conficeret carnem; tum arcâ dili- *inditur.*
 genter occlusâ ibidem humatur. Tumu-
 lo grandes lapides sepulcri indices impo-
 siti; vt si quis è Societate id quæreret, illis
 indicijs admonitus nullo negotio reperi-
 ret. Discessum est à funere multis cum
 lacrymis, incredibili cum mœrore, ac de-
 siderio talis ac tanti viri.

CAPVT XIII.

*Corpus integrum repertum Malacca
 denuo humatur.*

VERE deinde primo, cùm adesset
 tempus, quo tempore nauis, quæ
 Franciscum aduexerat, Malacam solue-
 ret; Sina interpres, quem diximus, siue
 Xauerij caritate, siue diuina magis, vt sti-
 mulante, nauarchum adit, & ingemiscēs,
 Itæne verò; inquit, Franciscū Xauerium,
 V qui

qui nobiscum vnà inde vsque ab India huc venit, hîc in deserta Sinarum insula apud barbaros relinquemus populos? At qualem virum! nempe eum, cuius egregiam vitæ ac mortis sanctitatem nos ipsi perspeximus, posteritas omnis intuebitur. Quin potius sacrum eius corpus deferimus in Indiam, vt ibi potius sit, vbi colatur; quam hîc, vbi contemnitur? Tum ille: Ego verò libenter mecum in Indiam eius asportare reliquias, si, consumpta carne, ossa deferenda forent. Proinde rem extemplo per certum hominem explorabo. Quòd si spes responderit voto, enimuerò facturus sum quod rogas, non tua magis causa, quam mea. Neque enim ignoro quantam hoc munere gratiam Iacobi Pereriæ, Domini mei, sim initurus, cui haud sanè leue solatiû erit, si Franciscum, quem viuum eximia caritate dilexerat, videre atque habere apud se licuerit mortuum. Protinus igitur spectata virum fide mittit, qui effossio apertoque loculo, an Francisci corpus calce absumptum esset, intentius exploraret; secumque, si videretur, auferret. Venit ille ad tumulum, arcam effodit, excussaque calce inspicit corpus. mirum dictu, prorsus integrum reperit, modò humatum crederes. Nullus grauis odor, sed potius sua-

*Corpus
Francisci
integrum
reperitur
quarto
post men-
se.*

suavis: nulla tabes, ne in naso quidem,
 qui primus mortuis effluere solet: color
 viuax, caro planè recens, vestimenta nul-
 la ex parte tabefacta læsaue. Ne vigor
 quidem, qui ex spiritu constat, destituerat
 vultum: vix vt ille Xauerio, velut spiran-
 ti, admouere manus sustineret. Attonitus
 ergo rei miraculo, diuinum beneficium
 agnoscere, integritate corporis integrita-
 tem æstimans animi. Et hoc maior eum
 cœpit admiratio, quòd Xauerius naturâ
 non ficcus, sed succi plenus erat; & ipse
 exploratum habebat, eundem quartum
 iam mensem iacere viua obrutum calce.
 Ergo veritus ne vana afferre crederetur,
 tantillum carnis è coxendice defectum,
 incorrupti corporis specimen, nauarcho
 affert, explorata renunciâns. Fecit ab-
 scissa caro fidem miraculi. Extemplo igi-
 tur nauarchus, nautæ, vectoresque ad-
 mirabundi ad tumultum accurrere. Re
 comperta, nonnulli qui aut necessaria
 Francisco viuo malignè suppeditarant,
 aut de illius mortui fama detraxerant, v-
 bertim flere, & ora palmis conuerberare
 cœperunt, semet incusantes. Cæteri Deû
 collaudare, cui etiam cadauera curæ sint
 seruatorum suorum. Tum Nauarchus Fran-
 cisci corpus, sic vt erat, in arca deferti ad
 nauim imperat, miraculum vel certius

exploraturus ipse, vel planius alijs ostendens. Ad vltimum, satis explorata re atque perspecta, venerabundus arcam cum calce, vt erat, imponit in nauim; & è Sanctiano profectus mense Martio, secundissima nauigatione peruénit Malacam. Francisco ventos ipsos obsecundare sentientes Onerariæ aduētum scapha præcurrens Xauerij corpus integrum repertum aduehi Malacam nunciarat. Quo nuncio exciti Malacenses, & simul veterem iniuriam officio nouo compensaturi, quem viuum cum aliqua dimiserāt contumelia, mortuum summo cum honore excipere decreuerunt. Ardor Xauerij & vultus concionantis ad populum, perditos ad salutem reuocantis, ægros curantis, & energumenos, futura absentiaque prædicentis, occurrebant animis oculisque. Itaque contumacia in venerationē versa, pro se quisque funus celebrare tanti gestiebant viri. Iacobi Pereriæ Legati, qui etiam tum Malacæ morabatur, inter cæteros vt desiderium, ita studium eminebat. Namque is dolorem ex amici morte perceptum, eius aduentu corporis abstergi posse ratus, maximam vim cereorum, cæteraque ad funebrem pompam necessaria, egregia sedulitate comparauit. Inter hæc, applicata ad terram nauis, locu-

Malacensium studia in excipiendo Xauerij corpore.

loculum in sacras ædes portui proximas
 inferunt, dum ciuitas obuiam prodeat,
 expectantes. Vt primùm in urbem fa-
 ma perlata est, integrum Xauerij corpus
 in terram expositum; cuncta illi ciuitas
 obuiam se plenis portis effudit, tum vi-
 sendi studio, tum etiam rosarij contin-
 gendi. Processit etiam eò cum sacerdotũ *Funus Mala-*
 agmine Malacensis Vicari⁹: apertaq; pa- *lacense*
 lam arca, inuenit corpus integrum ac re- *Xauerij.*
 cens, nulla tabe aut liuore corruptum,
 nulloque tetro odore, sed magis suauis ac
 iucundo. Confestim omnes stupentibus
 similes pro se quisque diuinum numen
 efferre, sanctas reliquias deosculari, co-
 ronisque contingere cœperunt. Pereria
 præcipuè ex magno luctu in magnum
 gaudium versus, extincti amici aduen-
 tum quantis maximis poterat studijs ce-
 lebrabat. Cæterum vt humanis iudicijs
 iudicium diuinum adderet fidem, æger
 quidam, tacto Xauerij corpore, extem- *Tactus*
 plo conualuit. Postero ergo die mane sa- *corporis*
 cerdotum ac totius ciuitaris agmen, ac- *agrum sa-*
 censis candelis ac funalibus, processit ob- *nat.*
 uiam, summo cum sensu lætitiæ pieta-
 tisque. Nullus tum erat Malacæ è Socie-
 tate I E S V: nuper enim ipsius Franci-
 sci iussu Patres omnes decesserant. Pla-
 cuit tamen ciuitati, eiusdem corpus tem-
 plo

plo, quod Societatis fuerat, inferri, ut eiusdem reuersionis prædē ac vadem haberent Xauerium. Quocirca supplicatione frequentissima celeberrimaque, multis vndique collucentibus facibus, ad id quod dixi, templum arca defertur. Ibi post sacrum solenni ritu ac cæremonia decantatum Franciscus, excussa calce, in nouo loculo, celeberrimo loco sepelitur, collacrymantibus plerisque, & recentis lætitiæ miraculi, & misto dolore, ac desiderio tanti viri. Mox miraculum miraculo additur. Noui loculi breuitas coëgerat eos, qui operam dabant funeri, Xauerij corpus nonnihil comprimere, atque inflectere. Itaque ex humeris repente profudit sanguis miram afflans odoris suauitatem. Quæ res obiecta oculis animisque, omnes qui aderant stupore ac miraculo attonitos defixit. Quippe cū corp⁹, quod quintū iam mēsem vacabat animo (adeò rarum pariter ac diuturnum miraculum fuit) non modò carnem, succū, & colorem, sed etiam sanguinem, eumq; odoriferum, retineret; ut ille odor non tam sanguinis videretur esse, quàm sanctitatis. Quocirca cū sine loculo condi placuisset, arca exemptum, non honorificè solū à Malacensibus humatum est, sed velut diuinæ clementiæ pignus

*E mortuo
 Xauerij
 corpore
 sanguis effluit
 mense quinto.*

affer-